

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY

SOUČASNÁ RYBÁŘSKÁ MLUVA

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

ELIŠKA RACKOVÁ

Specializace v pedagogice, obor Český jazyk se zaměřením na vzdělávání

Vedoucí práce: PaedDr. Helena Chýlová, Ph.D.

Plzeň 2016

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně
s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

Plzeň 30. června 2016

.....

vlastnoruční podpis

Na tomto místě bych ráda poděkovala PaedDr. Heleně Chýlové, Ph.D., za cenné rady, připomínky a vstřícný přístup během zpracování bakalářské práce.

Obsah

ÚVOD.....	8
TEORETICKÁ ČÁST.....	9
1 CÍL A METODY PRÁCE.....	9
2 NÁRODNÍ JAZYK.....	11
2.1 STRATIFIKACE A DIFERENCIACE NÁRODNÍHO JAZYKA.....	11
2.2 BĚŽNĚ MLUVENÁ ČEŠTINA.....	12
2.3 STRUKTURNÍ ÚTVARY NÁRODNÍHO JAZYKA.....	13
2.3.1 SPISOVNÁ ČEŠTINA.....	13
2.3.2 DIALEKT.....	14
2.3.3 INTERDIALEKT.....	15
2.3.4 OBECNÁ ČEŠTINA.....	15
2.4 NESTRUKTURNÍ ÚTVARY NÁRODNÍHO JAZYKA.....	16
2.4.1 DEFINICE POJMU SOCIOLEKT.....	16
2.4.2 ARGOT.....	17
2.4.3 ŽARGON.....	17
2.4.4 HANTÝRKA.....	17
2.4.5 SLANG.....	18
2.4.6 ETYMOLOGIE SLOVA SLANG.....	18
2.4.7 SLANG A SOCIOLEKT.....	19
2.4.8 VZTAH SLANGU A PROFESNÍ MLUVY.....	19
2.5 ASPEKTY SLANGU.....	20
2.5.1 NESPISOVNOST.....	20
2.5.2 KOMUNIKATIVNÍ FUNKČNOST.....	21
2.5.3 SYSTÉMOVOST.....	21
2.5.4 POJMOVÁ DIFERENCIACE.....	21
2.5.5 STAV, PRACOVANOST, PŘÍSTUPNOST A STUPEŇ PRAKTICKÉHO UŽÍVÁNÍ ODBORNÉHO NÁZVOSLOVÍ.....	21
2.5.6 SNAHA O VYJÁDŘENÍ EXPRESIVITY.....	22
2.5.7 MLUVENÉ JAZYKOVÉ PROJEVY.....	22
2.5.8 UZAVŘENOST URČITÉHO PROSTŘEDÍ.....	22
2.5.9 VĚKOVÉ A SOCIÁLNÍ SLOŽENÍ PŘÍSLUŠNÍKŮ SLANGOVÉHO PROSTŘEDÍ.....	22

2.5.10 PSYCHICKÉ FAKTORY	23
2.6 SLANG V ODBORNÉ LITERATUŘE	23
3 VZNIK SLANGOVÝCH NÁZVŮ	23
3.1 TEORETICKÉ VYMEZENÍ TRANSFORMAČNÍCH POSTUPŮ	24
3.1.1 ODVOZOVÁNÍ	24
3.1.2 KOMPOZICE.....	25
3.1.3 ZKRACOVÁNÍ	26
3.1.4 MECHANICKÉ KRÁCENÍ	26
3.1.5 PŘEKRUCOVÁNÍ.....	26
3.1.6 UNIVERBIZACE	26
3.2 TEORETICKÉ VYMEZENÍ TRANSPOZIČNÍCH POSTUPŮ.....	26
3.2.1 METAFORICKÉ PŘENÁŠENÍ SLOVNÍHO VÝZNAMU.....	26
3.2.2 METONYMICKÉ PŘENÁŠENÍ SLOVNÍHO VÝZNAMU	27
3.2.3 VÍCESLOVNÁ POJMENOVÁNÍ.....	27
3.2.4 PŘEJÍMÁNÍ SLOV Z CIZÍCH JAZYKŮ	27
3.2.5 PŘIPODOBŇENÍ.....	28
4 CHARAKTERISTIKA RYBÁŘSKÉHO PROSTŘEDÍ.....	28
4.1 HISTORIE	28
4.2 CHARAKTERISTIKA RYBÁŘSKÉHO PROSTŘEDÍ.....	29
PRAKTICKÁ ČÁST	31
5 MLUVA RYBÁŘŮ OBECNĚ.....	31
6 JAZYKOVÁ CHARAKTERISTIKA MLUVY RYBÁŘŮ.....	31
6.1 FONETICKO-FONOLOGICKÁ ROVINA	32
6.2 MORFOLOGICKÁ ROVINA.....	32
6.2.1 CHARAKTERISTIKA SOCIOLEKTISMŮ DLE SLOVNÍCH DRUHŮ.....	33
6.3 SYNTAKTICKÁ ROVINA	33
6.4 LEXIKÁLNÍ ROVINA	34
6.4.1 TRANSPOZIČNÍ POSTUPY	34
6.5 SLOVOTVORNÁ ROVINA	35
6.5.1 TRANSFORMAČNÍ POSTUPY	35
7 SÉMANTICKÉ SKUPINY SOCIOLEKTISMŮ.....	36
7.1 NÁZVY OSOB.....	36

7.1.1 NÁZVY RYBÁŘŮ	36
7.1.2 NÁZVY OSOB PŘI VÝLOVU RYBNÍKA	37
7.2 NÁZVY RYB	37
7.3 NÁZVY ČÁSTÍ TĚLA RYB	37
7.4 NÁZVY DĚJŮ.....	37
7.5 ROSTLINY A ŽIVOČICHOVÉ V RYBNÍCE	38
7.6 RYBÁŘSKÉ NÁSTROJE, NÁČINÍ A VYBAVENÍ	38
7.7 MÍSTNÍ NÁZVY.....	38
7.8 RYBÁŘSKÝ ODĚV.....	38
7.9 OSTATNÍ NÁZVY	39
8 SLOVNÍČEK ZÍSKANÝCH SOCIOLEKTISMŮ	40
8.1 STAVBA HESLA.....	40
8.2 SEZNAM ZKRATEK	41
8.3 SLOVNÍČEK.....	42
ZÁVĚR.....	57
RESUMÉ.....	60
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	61
PŘÍLOHY	63

ÚVOD

V současnosti se stále více setkáváme s negativním názorem na rybaření obecně. Hlavním důvodem je lov a zabíjení ryb. Lidé však často zapomínají, že profese rybáře zahrnuje i jiné činnosti, jako např. krmení a příkrmování ryb, vápnění rybníků, odbahňování rybníčního dna apod. Neustále ale přibývá osob, pro které je rybářství vyvolenou profesí.

Tato bakalářská práce se zabývá problematikou současné rybářské mluvy. K volbě tématu mě vedl můj osobní zájem o rybaření. Rybářské prostředí mi není cizí, ale nepohybují se v něm dlouhou dobu. To byl i další důvod, proč jsem si dané téma zvolila. Mou motivací bylo získat další potřebné informace o rybaření a také blíže poznat prostředí sportovních i profesionálních rybářů.

Rybářství má v České republice velmi dlouhou tradici. První české práce o rybářském slangu a o rybářském odborném názvosloví vyšly již ve 30. letech 20. století. V současné české lingvistice se rybářským sociolektem zabývají Alena Jaklová a Jaroslav Hubáček.

TEORETICKÁ ČÁST

1 CÍL A METODY PRÁCE

Cílem této práce bylo nashromáždit dostatečný jazykový materiál, pak jej zhodnotit podle vybraných kritérií a pokusit se charakterizovat současnou mluvu rybářů. V teoretické části jsme využili nejprve metodu studijní, prostudovali jsme odborné publikace věnující se stratifikaci národního jazyka a jeho jednotlivým útvarům, zejména sociolektu.

V praktické části se zaměřujeme na analýzu sebraného jazykového materiálu z různých hledisek. Pro získání sociolektismů jsme použili metodu excerpce, metodu dotazníkovou a polostrukturované rozhovory. Sběr dat probíhal od června 2015 do března 2016.

Metodou excerpce jsme získali největší počet sociolektismů. Byl excerpován časopis *Rybářství*, článek Několik poznámek k rybářskému slangu a k rybářské terminologii od Aleny Jaklové v časopisu *Naše řeč*, *Velká encyklopedie rybolovu* a *Encyklopedie sportovního rybáře*. Časopis *Rybářství* jsme excerpovali z čísel 8/2015, 1/2016, 3/2016.

Jako druhou metodu výzkumu jsme zvolili metodu dotazníkovou. Bylo vyplněno 25 dotazníků. Výzkum jsme prováděli v ČRS Dobřany.

Poslední výzkumnou metodou byl polostrukturovaný rozhovor. Celkem jsme získali 5 polostrukturovaných rozhovorů v délce 14 minut. Respondenti byli zájmoví i profesionální rybáři.

Pomocí výše zmíněných metod jsme získali 238 sociolektismů. Jazykový materiál byl porovnán s výrazivem ve *Výběrovém slovníku českých slangů*¹ od Jaroslava Hubáčka.

Údaje o expresivitě sociolektismů uvedené ve slovníčku vycházejí z naší subjektivní zkušenosti, proto je expresivita označena pouze u slov, která jsme získali vlastním sběrem. Uvědomujeme si určitou relativitu označení expresivity i fakt, že vycházíme z poměrně malého vzorku respondentů.

---

¹ Hubáček, J. *Výběrový slovník českých slangů*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita. Filozofická fakulta. 2003.

Výrazy v našem slovníčku jsme vyhledali a ověřili i v *Etymologickém slovníku jazyka českého*², *Slovníku spisovného jazyka českého*³ a ve *Vokabuláři webovém*⁴.

V praktické části jsme pracovali s publikacemi *Čeština bez příkras*⁵ a *Kapitoly o sociolektech a sociolektologii*⁶.

Ve své bakalářské práci jsem si stanovila tyto hypotézy:

- 1) Vzhledem k velmi dlouhé tradici rybářství v Čechách se domnívám, že budou převažovat sociolektismy domácího původu.
- 2) S ohledem na stále se zvyšující tempo práce budou převládat jednoslovné výrazy.
- 3) Z hlediska slovních druhů budou dominovat substantiva.
- 4) Dále předpokládám, že se v jazykovém materiálu nebudou vyskytovat interslangové výrazy.

---

² MACHEK, Václav. *Etymologický slovník jazyka českého*. 5. vyd. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2010. ISBN 978-80-7422-048-7.

³ *Slovník spisovného jazyka českého* [online]. [cit. 2016-06-20]. Dostupné z: <http://ssjc.ujc.cas.cz/>

⁴ *Vokabulář Webový* [online]. [cit. 2016-06-20]. Dostupné z: <http://vokabular.ujc.cas.cz/>

⁵ SGALL, Petr. *Čeština bez příkras*. Jinočany: H & H, 1992. ISBN 80-85467-29-1.

⁶ HUBÁČEK, Jaroslav. *Kapitoly o sociolektech a sociolektologii*. Poznań: Instytut Filologii Słowiańskiej. Uniwersytet im. A. Mickiewicza, 2012. ISBN 9788363090081.

2 NÁRODNÍ JAZYK

„Národní jazyk je jednotný dorozumívací prostředek historicky vzniklého stabilního společenství, které se vyznačuje pospolitostí území, hospodářského života a psychického založení, s nimiž dohromady pospolitost jazyka danou společností charakterizuje jako národ.“⁷

Národní jazyk je jedním ze základních znaků národa. Představuje všechny regionální, sociální a funkční podoby jazyka, které slouží příslušníkům národa k pokrytí komunikačních potřeb. Je to jazyk domácích obyvatel historických území Čech, Moravy a české části Slezska, ale také Čechů, kteří žijí v zahraničí.

Zahrnuje spisovný jazyk, teritoriální dialekty, interdialekty a obecnou češtinu. Jazykový celek českého národa je soubor funkčně diferencovaných útvarů (variet), tj. *„množina jazykových prostředků s podobnou distribucí sociální, teritoriální nebo funkční.“⁸* Rozčlenění na útvary a vzájemné vztahy mezi nimi vytváří makrosituaci příznačnou pro národní jazyk.

Spisovná varieta národního jazyka plní národně reprezentativní funkci, kdežto běžně dorozumívací, pojmenovávací a estetickou funkci plní i variety jiné.⁹

2.1 STRATIFIKACE A DIFERENCIACE NÁRODNÍHO JAZYKA

„Jazyk není jednoduchý a jednotný fenomén, nýbrž složitý organismus, diferencovaný vertikálně i horizontálně.“¹⁰

Vertikální členění diferencuje jazyk ze sociálního a funkčního pohledu, horizontální členění pak na diferenciaci územní. Tyto diferenciaci se z části mohou překrývat nebo křížit. Z důvodu odlišení se říká vertikální diferenciaci spíše stratifikace (rozvrstvení), horizontálnímu členění pak diferenciaci.¹¹

---

⁷ BĚLIČ, J. K otázce češtiny jako národního jazyka. *Slovo a Slovesnost*. 1952, roč. 13, 2.

⁸ KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. *Encyklopedický slovník češtiny*, s. 519.

⁹ Tamtéž, s. 193.

¹⁰ ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ. *Současná stylistika*, s. 59.

¹¹ Tamtéž, s. 59.

Národní jazyk se z tohoto pohledu dělí na útvary strukturní a nestrukturní. Strukturní útvary národního jazyka mají jazykovou strukturu úplnou. Útvary nestrukturní (poloútvary) jsou charakterizovány specifickým lexikem, ale nemají vlastní strukturu v jiných jazykových rovinách. Základem jazykové situace dnešní češtiny je několik různě stabilizovaných strukturních jazykových útvarů, které jsou ve vztahu spisovné – nespisovné. Vývoj komunikačních potřeb a současně zjemnění lingvistických a sociolingvistických přístupů vede ke složitější stratifikaci. V soukromé nebo poloveřejné komunikaci se uplatňují i nestrukturní útvary, jednotlivé slangy. Obecně mezi jednotlivými útvary dochází k zobecňování, v reálné komunikaci dochází k míšení a samy útvary se vyvíjí.¹²

Spisovné útvary národního jazyka lze rozdělit z hlediska dvou úhlů pohledu:

- 1) dle klasického Jedličkova pojetí se za spisovný útvar považuje spisovná čeština v psané i mluvené podobě (hovorová čeština);
- 2) druhý úhel pohledu zaujímají lingvisté, kteří říkají, že hovorová čeština v podstatě neexistuje, neboť je nahrazována obecnou češtinou.¹³

Nespisovné útvary národního jazyka dělíme na:

- 1) útvary vymezené teritoriálně (územně) – dialekty a interdialekty;
- 2) útvary vymezené sociálně (omezené na určitou skupinu uživatelů) – slangy a argot.¹⁴

2.2 BĚŽNĚ MLUVENÁ ČEŠTINA

Běžně mluvená čeština stojí mimo hierarchický model národního jazyka. V současné době se setkáváme s rozdílným pohledem lingvistů na problematiku běžně mluveného jazyka.

---

¹² KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. *Encyklopedický slovník češtiny*, s. 193.

¹³ ŠTÍCHA, F. *Akademická gramatika spisovné češtiny*, s. 26-27.

¹⁴ HUBÁČEK, Jaroslav. *Čeština pro učitele*, s. 24.

Ivana Bogoczová¹⁵ charakterizuje běžně mluvenou češtinu jako:

- 1) neutrální stylovou vrstvu jazyka používanou v dorozumívací stylové oblasti;
- 2) souhrn spisovných a nespisovných prostředků;
- 3) kód, jehož primární podoba je mluvená;
- 4) mezistupeň mezi hovorovou češtinou a interdialektem.

F. Štícha¹⁶ uvádí, že existují určitá slova, která se užívají převážně či pouze v běžně mluvené řeči. Tato slova označuje jako hovorová (např. zkrácené zas proti neutrálnímu zase). Ve stejném smyslu, synonymně s termínem hovorová čeština, užívá i výraz běžně mluvená čeština.

Publikace Čeština – řeč a jazyk¹⁷ chápe běžně mluvenou češtinu jako nevyhraněnou mluvu, která je realizována smíšenými prvky různých útvarů.

2.3 STRUKTURNÍ ÚTVARY NÁRODNÍHO JAZYKA

Strukturní útvary národního jazyka mají vlastní strukturu (stavbu) ve všech jazykových rovinách, lze říci, že mají svoji gramatiku. Ke strukturním útvarům řadíme spisovný jazyk, interdialekt, tradiční teritoriální dialekt a obecnou češtinu.¹⁸

2.3.1 SPISOVNÁ ČEŠTINA

„Je systém jazykových prostředků, které jsou celonárodně užívány především v psané formě a ve veřejných a oficiálních mluvených projevech. Spisovná čeština plní funkci integrační a národně reprezentativní.“¹⁹

Vedle pojmu spisovný jazyk se můžeme setkat i s termínem jazyk standardní. Jedná se o mezinárodní označení, jeví se ve srovnání s pojmem „spisovný“ jako neutrální, protože primárně neodkazuje k psaní, resp. jazyku učenému, literárnímu.²⁰

---

¹⁵ BOGOCZOVÁ, I. *Textová opora ke studiu mluveného českého jazyka a dialektologie*, s. 24.

¹⁶ ŠTÍCHA, F. *Akademická gramatika spisovné češtiny*, s. 27.

¹⁷ ČECHOVÁ, M. *Čeština – řeč a jazyk*, s. 25.

¹⁸ ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ. *Současná stylistika*, s. 59.

¹⁹ PLESKALOVÁ, Jana. *Kapitoly z dějin české jazykovědné bohemistiky*, s. 473.

²⁰ HUBÁČEK, J. *Čeština pro učitele*, s. 24.

Spisovný jazyk se dělí na:

- 1) **Jazyk knižní**, který je typický jen pro psané jazykové projevy oficiální povahy. Není vhodný pro mluvené veřejné projevy a plynulým procesem se postupně mění v prostředky archaické. Příklady knižních prostředků: lexikální (např. počín, nyní, patřit); gramatické – tvary (např. píši, táži se).
- 2) **Jazyk neutrální** je spisovný, stylově bezpříznakový jazykový prostředek, který se používá v písemných i ústních jazykových projevech. Spisovné jazykové prostředky jsou velmi často synonymní díky své bohatosti. Některé prostředky se mohou blížit spíše ke knižnosti a jiné spíše k hovorovosti (např. jenom – jen – pouze – toliko).
- 3) **Hovorová čeština** se uplatňuje v poloveřejných a neveřejných mluvených projevech. Jazyková vrstva hovorové češtiny je poměrně otevřená a mohou do ní pronikat i prostředky nespisovné. Příklady hovorových prostředků: lexikální (např. asfaltka, klid'as); frazeologická spojení (např. být ve vatě); gramatické – tvary (např. můžou, děkujou).²¹

2.3.2 DIALEKT

Tradiční teritoriální (lokální) dialekt je územně (geograficky) vymezený útvar národního jazyka. Ve vztahu ke spisovnému jazyku definujeme dialekt jako útvar se svébytnou strukturou a normou, který je omezený na mluvenou neveřejnou (soukromou) komunikaci. Existence dublet v nářečním gramatickém systému svědčí o rozrušování dialektů a formování interdialektu (nadmářečí).

Dialekty jsou obrazem vývoje národního jazyka. S vývojem jazykového společenství a změnou ekonomických a společenských podmínek pozvolna zanikají mnohá jejich lokální specifika a formují se interdialekty, v nichž se odrážejí i vývojové tendence, které mohou ovlivňovat konstituování normy. Některé dialekty uchovávají ještě dnes velmi starobylý stav; archaické dialektismy.²²

---

²¹ HUBÁČEK, J. *Čeština pro učitele*, s. 23-24.

²² KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. *Encyklopedický slovník češtiny*, s. 109.

„V současné době můžeme na území České republiky vysledovat čtyři základní nářeční skupiny, které mají některé znaky společné a jinými se liší od ostatních jazykových skupin.“²³

- 1) česká nářeční skupina;
- 2) hanácká (středomoravská) nářeční skupina;
- 3) moravskoslovenská (východomoravská) nářeční skupina;
- 4) slezská (lašská) nářeční skupina.²⁴

2.3.3 INTERDIALEKT

Interdialekt (nadráčeří) je nespisovný a teritoriálně omezený útvar, který vznikl z pozvolně ustupujících rozdílů mezi jednotlivými nářečími a jazykem spisovným, což vedlo k vytvoření tzv. přechodného pásma, tedy interdialektu. Nadnářeční útvary představují nejvyšší vývojové stádium místních nářečí, která jsou zbavena lokálních znaků. Ve vývoji zanikají jazykové jevy jen úzce krajové nebo místní, jimiž se navzájem lišila jednotlivá místní nářečí. Zůstávají jevy, které jsou společné celým skupinám blízkých nářečí.²⁵

Na území České republiky nacházíme čtyři interdialekty:

- 1) obecná čeština;
- 2) obecná hanáčtina;
- 3) obecná moravská slovenština;
- 4) obecná slezština.²⁶

2.3.4 OBECNÁ ČEŠTINA

„Útvar fungující jako rozšířená nespisovná podoba češtiny, a to jak v hlavním městě, tak ve všech oblastech Čech s přesahem na západní Moravu.“²⁷

Obecná čeština je interdialekt, který vznikl vývojem nářečí Čech. Používá se jako spontánní mluvený jazyk poloveřejné a soukromé komunikace. Dnes se uplatňuje v roli tzv. substandardu (nižšího standardu) češtiny. Sbližování spisovného jazyka

²³ HUBÁČEK, J. *Čeština pro učitele*, s. 28-30.

²⁴ Tamtéž, s. 28-29.

²⁵ HUBÁČEK, J. *Čeština pro učitele*, s. 31.

²⁶ Tamtéž, s. 31.

²⁷ BOGOCZOVÁ, I. *Tváře češtiny*, s. 11.

a substandardu obecné češtiny vedlo k tomu, že jsou do kodifikace pojaty jako dublety některé obecněčeské hláskové změny (např. ulítnout vedle staršího, dnes knižního ulétnout). Ustupují také typické znaky českého interdialektu (např. ou- na počátku slov). Těmito procesy se dříve tak výrazné rozdíly spisovné češtiny a obecné češtiny oslabují.²⁸

2.4 NESTRUKTURNÍ ÚTVARY NÁRODNÍHO JAZYKA

K nestrukturním útvarům národního jazyka řadíme sociolekt, slang, argot, profesní mluvu, žargon a hantýrku. Tyto nestrukturní útvary označujeme také jako poloútvary, protože nemají všechny znaky identifikující jazyk, postrádají totiž vlastní gramatiku.²⁹

2.4.1 DEFINICE POJMU SOCIOLEKT

Pojem sociolekt jako první definoval Jaroslav Hubáček. Ten zařadil dříve vyčleněný slang, argot a profesní mluvu pod nadřazený název sociolekt. J. Hubáček chápe sociolekty jako nestrukturní útvary (poloútvary), které jsou prezentovány pouze specifickými vrstvami slovní zásoby národního jazyka a realizují se na mluvnické bázi některého strukturního útvaru národního jazyka, nejčastěji obecné češtiny.³⁰ Sociolekty lze označit za progresivní útvary národního jazyka, které se podstatnou měrou podílejí na obohacování slovní zásoby. Pohotově a spontánně ji obohacují o sociolektismy, tj. profesionalismy, slangismy v užším slova smyslu a částečně i argotismy.³¹

Jan Hugo ve *Slovníku nespisovné češtiny* definuje sociolekt jako součást obecnějšího termínu dialekt. Je to jazyk určité sociální skupiny, který se od národního jazyka odlišuje převážně slovní zásobou, frazeologií a sémantickými dominantami. Sociolekt lze označit za doplňkový prostředek komunikace v určitém sociálním nebo profesním prostředí. Sociolekty jsou plnohodnotnou součástí národního jazyka, který umožňuje mluvčímu demonstrovat jeho příslušnost k určité sociální skupině.³²

Čeština pro učitele definuje sociolekt jako nestrukturní útvar vymezený na základě sociálních hledisek. Sociolekt představuje nespisovnou vrstvu lexikálních prostředků, které

---

²⁸ KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. *Encyklopedický slovník češtiny*, s. 81.

²⁹ ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ. *Současná stylistika*, s. 66.

³⁰ HUBÁČEK, J. K současnému stavu zkoumání sociolektů. *Sborník přednášek z 8. konference o slangu a argotu*, s. 5.

³¹ Tamtéž, s. 5.

³² HUGO, J. *Slovník nespisovné češtiny*, s. 11.

jsou typické pro vyjadřování v určitých profesních, sociálních nebo zájmových skupinách. Na rozdíl od dialektů mají pouze slovníkové, případně frazeologické prostředky.³³

2.4.2 ARGOT

Je uměle vytvořená mluva (tajná mluva), kterou používají lidé pohybující se na okraji společnosti. Jedná se o vrstvu nespisovných názvů (argotismů) s funkcí utajit danou skutečnost před ostatními vrstvami společnosti. Typické pro argot je především záměrná deformace slov, přenášení významu nebo užívání slov cizích.³⁴

Miloslav Vondráček nahlíží na problematiku argotu z jiného pohledu. Říká, že argot je obvykle definován jako sociální dialekt s dvěma základními definičními znaky. Prvním znakem jsou pravidelně se objevující sociální kritéria, druhým znakem je funkce krycí. Dále tvrdí, že v současné době není argot vázán pouze na osoby, které se vyskytují na okraji společnosti, nýbrž i na uživatele z vyšších společenských kruhů. Tito lidé si obvykle vystačí s mluvou, která nepřekračuje hranice obecné češtiny, slangu nebo profesní mluvy. Z toho vyvozuje, že argot nelze definovat jako sociální dialekt, ale jako funkční subsystém jazyka, tedy jako soubor jazykových prostředků, jehož základní funkcí je skrýt smysl vědění před nežádoucím adresátem.³⁵

2.4.3 ŽARGON

V české lingvistice se tento pojem používá jen zřídka. Vznikl z francouzského slova „jargon“ a znamená nesrozumitelný jazyk. Žargon chápeme jako synonymum pro pojem slang, popř. i argot nebo profesní mluvu.³⁶

2.4.4 HANTÝRKA

Akademický slovník cizích slov charakterizuje hantýrku jako nespisovnou mluvu určité společenské skupiny, vyjadřovanou v mluvě odborné, často nedostatečně srozumitelné (např. sportovní hantýrka).³⁷

---

³³ HUBÁČEK, J. *Čeština pro učitele*, s. 32.

³⁴ Tamtéž, s. 34.

³⁵ VONDRÁČEK, M. Argot – Funkční vymezení. *Sborník přednášek z 8.konference o slangu a argotu*, s. 25.

³⁶ HUGO, J. *Slovník nespisovné češtiny*, s.13

³⁷ KRAUS, J. *Akademický slovník cizích slov*, s. 281

2.4.5 SLANG

V současné době nemůžeme uvést jednoznačnou a přesnou definici slangu. Důvodem je jistý rozpor v jednotě chápání obsahu a rozsahu tohoto jazykového pojmu v domácí i v zahraniční literatuře. Vedle termínu slang se totiž můžeme setkat s celou řadou více či méně synonymních termínů (např. sociální nářečí, společenská nářečí, speciální nářečí, vrstvosvá nářečí a pracovní mluva). Setkáváme se také s odlišnými definicemi různých autorů.³⁸

Jaroslav Suk charakterizuje slang jako skupinovou mluvu mající zvláštní lexikální rejstřík. Dále tvrdí, že slang označuje především osoby, předměty a jevy, které jsou netypické pro život mimo danou skupinu. Slouží pro komunikaci uvnitř skupiny, dokonce i k jejímu vydělení od ostatní společnosti. Kromě zvláštní slovní zásoby můžeme hovořit i o určitých gramatických a tvaroslovných jevech, které se objevují jen zřídka.³⁹

Jan Hugo definuje slang z pohledu širšího a užšího smyslu. Slang v širším smyslu je chápán jako mluva lidí stejného zájmového nebo pracovního prostředí (zahrnuje profesionalismy, a tím se rovná pojmu „profesní mluva“). V užším smyslu lze chápat slang jako mluvu určité zájmové skupiny, která vzniká z potřeby expresivního přejmenování již známých pojmů, jevů a jejich hodnocení. Velmi velké množství synonym je ve slangové slovní zásobě výsledkem jazykové hravosti, se kterou se u profesní mluvy setkáváme jen velmi zřídka. Dynamika ve slangových lexémech a frazémech je způsobena společensko-politickým životem a podléháním jazykové módě. Některé slangové výrazy vznikají společně s určitým sociálním uskupením, společně s ním i existují a s rozpadem daného uskupení také mizí.⁴⁰

2.4.6 ETYMOLOGIE SLOVA SLANG

Jaroslav Hubáček ve své práci *O českých slanzích* uvádí, že slovo slang se objevilo v polovině 18. století v Anglii a původně označovalo jazyk vulgární. Pravděpodobný původ se odvozuje od anglického *s'langue* (= něčí jazyk, např. *soldier's language* = mluva vojáků). J. Hubáček odkazuje na sovětského lingvistu Makovského, který upozorňuje i na další možnosti výkladu. Dle Makovského je slovo slang odvozeno z cikánštiny.

³⁸ HUBÁČEK, J. *O českých slanzích*, s. 9.

³⁹ SUK, J. *Několik slangových slovníků*, s. 8.

⁴⁰ HUGO, J. *Slovník nespisovné češtiny*, s. 13.

E. Partridge tvrdí, že slang pochází z norštiny nebo ze severoanglických dialektů (tento výklad přímá i Makovskij).⁴¹

František Kopečný uvádí spolehlivější výklad slova slang. Jedná se o slovo skandinávského původu, které bylo poprvé doloženo roku 1758. Walter W. Skeat charakterizoval slang jako „cant language“ (pokrytecký, svatouškovský jazyk). Dále uvádí, že jeho patrný výklad je odvozen od slova slang, druhého stupně slovesa sling (metat, vrhat) a původně označoval lstivý jazyk žebráků.⁴²

2.4.7 SLANG A SOCIOLEKT

V české lingvistice existuje dvojí pojetí těchto pojmů. Jaroslav Hubáček⁴³ vymezuje slang jako jeden ze sociolektů, do kterých dále zařazuje i profesní mluvu a argot. Druhou možnost chápání uvádí Lumír Klimeš.⁴⁴ Ten rozděluje slang na profesní a zájmový, též na profesionální a zájmovou mluvu.

2.4.8 VZTAH SLANGU A PROFESNÍ MLUVY

S termíny slang a argot souvisí i vymezení nadřazeného termínu mluva: „*Mluva je souhrn jazykových prostředků užívaných v určitém sociálním prostředí, např. mluva profesní, myslivecká, městská.*“⁴⁵

Vztah slangu a profesní mluvy je poměrně rozkolísaný. L. Klimeš v *Komentovaném přehledu výzkumu slangu* uvádí dvojí pojetí termínu slang, a to širší a užší. V širším pojetí definuje slang jako mluvu lidí vykonávajících stejné zaměstnání nebo těch, kteří patří do stejné zájmové skupiny. Pouze na mluvu lidí vykonávajících určité zaměstnání zužují termín slang B. Havránek a A. Jedlička, J. Chloupek, V. Šmilauer. Termín profesní mluva, ale nevyklučují ani termín slang, i když tím označují především mluvu lidí, kteří jsou spjati se stejným zájmem, nalezneme v Příruční mluvnici češtiny nebo u Marie Čechové.

---

⁴¹ HUBÁČEK J. *O českých slanzích*, s. 9.

⁴² KOPEČNÝ, F. K. původu termínů slang, argot, hantýrka a žargón. *Naše řeč*. 1981, roč. 64, 2.

⁴³ Tamtéž, s. 4-5.

⁴⁴ KLIMEŠ, L. *Komentovaný přehled výzkumu slangu v Československu, v České republice a ve Slovenské republice v letech 1920 – 1996*, s. 7.

⁴⁵ ČECHOVÁ, M. *Stylistika současné češtiny*, s.7.

Profesionální slang je charakteristický svou snahou o rychlé a jednoznačné dorozumění, proto můžeme říci, že primární funkcí je funkce dorozumivací. Pro profesionální slang je také charakteristická malá proměnlivost, relativní ustálenost slovní zásoby a jeho malá synonymnost. Některé pojmenovávací jednotky profesionálního slangu mají velmi blízko k termínům, které mohou v některých případech pronikat i do terminologie.

Zájmový slang je poněkud odlišný. Je velmi expresivní a projevuje se v něm jazyková hravost. S tím souvisí proměnlivost slovní zásoby a velká synonymita.

Mezi slangem profesním a zájmovým je neurčitá hranice. To je dáno i neurčitostí hranice mezi danými činnostmi. Nelze totiž s přesností říci, kde končí sport amatérský a začíná sport profesionální.⁴⁶

2.5 ASPEKTY SLANGU

Slang lze posuzovat ze dvou základních hledisek, a to z jazykového a mimojazykového. Obě hlediska existují ve vzájemné komplexnosti a součinnosti.

Mezi jazykové aspekty slangu patří podle J. Hubáčka: nespisovnost; komunikativní funkčnost; systémovost; pojmová diferenciacce; stav, propracovanost, přístupnost a stupeň praktického užívání odborného názvosloví; snaha o vyjádření expresivity a vhodnost pro mluvené jazykové projevy.

Mimojazykové aspekty jsou v různých slanzích odlišné a uplatňují se pokaždé s jinou intenzitou. Řadíme k nim: stupeň uzavřenosti určitého prostředí; věkové a sociální složení příslušníků slangového prostředí a psychické faktory.⁴⁷

2.5.1 NESPISOVNOST

Je jedním se základních jazykových znaků. „*Slangové názvy si totiž uvědomujeme jako slangová synonymní pojmenování k pojmenováním spisovným, nejčastěji k termínům.*“⁴⁸ Velmi důležitý je také fakt, že různé slangové výrazy nemají stejnou míru

---

⁴⁶ KLIMEŠ, L. *Komentovaný přehled výzkumu slangu v Československu, v České republice a ve Slovenské republice v letech 1920-1996*, s. 6-7.

⁴⁷ Hubáček, J. *O českých slanzích*, s. 19.

⁴⁸ Tamtéž, s. 19.

nespisovnosti. Některé jsou na hranici spisovnosti (např. hadičkář), jiné výrazy jsou nespisovné či vulgární (např. čokl).

2.5.2 KOMUNIKATIVNÍ FUNKČNOST

Slangové výrazy umožňují svým uživatelům vyjadřovat se stručně, jednoznačně a výstižně. Ve slanzích je velmi aktuální tzv. univerbizace, která se primárně uplatňuje při tvoření nových slov (derivace, kompozice), ale i sekundárně u postupů neslovotvorných, transpozičních.

2.5.3 SYSTÉMOVOST

Hledisko systémovosti je více patrné spíše ve strukturních útvarech národního jazyka, protože slang nemá svoji gramatiku a opírá se jen o slovní zásobu. Jaroslav Hubáček tvrdí, že slangové výrazy tvoří systém, ve kterém lze sledovat jejich vzájemnou závislost jak v rovině obecně slangové, tak i uvnitř jednotlivých slangů. Ve slangu řadíme jednoslovné výrazy k výrazům systémovým. Naopak sousloví, která se vyskytují velmi ojediněle a často bývají velmi expresivní, k systémovým výrazům neřadíme.

2.5.4 POJMOVÁ DIFERENCIACE

Je pro slang typická a obvykle bývá v souladu s pojmenovacími potřebami v pracovním či zájmovém prostředí. Z potřeby větší pojmové diference si určitý slang vytvoří vedle spisovného lexému i lexém slangový. To se děje hlavně proto, že lexém vyžaduje určité specifické doplnění. Naopak dochází i k nadbytečné pojmové diferenciaci jednotlivých názvů. Typický příklad můžeme nalézt v dopravě, kdy pro jeden výraz nalezneme několik dalších označení (např. průvodčí, vlakvedoucí, vlakový manipulant). Všechny tyto názvy vedly k vytvoření mnohoznačného slangového názvu jízdař.

2.5.5 STAV, PRACOVANOST, PŘÍSTUPNOST A STUPEŇ PRAKTICKÉHO UŽÍVÁNÍ ODBORNÉHO NÁZVOSLOVÍ

Ne každý profesní nebo zájmový slang má v tomto smyslu stejné podmínky. U některých slangů byla česká terminologie dotvářena až po ustanovení československé samostatnosti (např. slangy z oblasti techniky, řemesel, hutnictví). Příčiny chybějící nebo nedostatečně propracované české terminologie byly určovány politickou situací do vzniku

státní samostatnosti. Do té doby byly často české slangismy vyplňovány slangovými názvy německého původu.

2.5.6 SNAHA O VYJÁDŘENÍ EXPRESIVITY

Ve vrstvě slangových výrazů i ve slovní zásobě strukturních útvarů národního jazyka existují nociónální výrazy, které slouží pouze k potřebě věcného pojmenování (tzv. výrazy profesionální), ale také výrazy s různě silným příznakem expresivity (např. kaloun).

2.5.7 MLUVENÉ JAZYKOVÉ PROJEVY

Pro slangové názvy je příznačné i to, že musí vyhovět povaze mluvených jazykových projevů.

2.5.8 UZAVŘENOST URČITÉHO PROSTŘEDÍ

Každý slang má jiné podmínky pro tvorbu a užívání slangových názvů. V uzavřených prostředích je slangové výrazivo ustálené, frekvence jeho užívání je vysoká a pronikání slangových výrazů mimo dané prostředí je řídké (např. hornický, vojenský slang). Ve druhém případě je stav opačný. Daná skupina není tolik uzavřena, a proto dochází k pronikání vlivů ze širšího okolí (např. studentský slang). Další vliv na tvorbu a užívání slangových výrazů mohou mít také stáří prostředí, tradice a rychlost rozvoje určitého pracovního či zájmového prostředí.

2.5.9 VĚKOVÉ A SOCIÁLNÍ SLOŽENÍ PŘÍSLUŠNÍKŮ SLANGOVÉHO PROSTŘEDÍ

Dalším mimojazykovým faktorem je různé složení příslušníků slangového prostředí. Mezi hlavní faktory řadíme: věk; dobu setrvání v daném prostředí; sociální status; vzdělání atp. V různých prostředích se soustřeďuje jiná věková skupina lidí. Ve studentském slangu, kde je větší koncentrace příslušníků nižší věkové kategorie, můžeme sledovat snahu o neotřelé, vtipné a často expresivní vyjadřování. V daném prostředí dochází také k častému střídání příslušníků skupiny. Jinak je tomu v hornickém prostředí, kde příslušníci setrvávají delší dobu a nedochází k takovému střídání. Přímou souvislost nelze vyslovit ani ve vztahu vzdělání ke slangu, protože vrstva slangových výrazů se uplatňuje i tam, kde jejich uživatelé mají vysokoškolskou kvalifikaci (např. lékaři).

2.5.10 PSYCHICKÉ FAKTORY

Psychické faktory se ve slanzích mohou uplatnit dvojím způsobem. V prvním případě se příslušníci snaží o vyjádření jazykové výjimečnosti provozované činnosti. Ve druhém případě se jedná o snahu rychlého začlenění se do prostředí a předvedení příslušnosti k slangovému prostředí. Slangové prostředky jsou totiž chápány jako znak pracovního nebo zájmového společenství.⁴⁹

2.6 SLANG V ODBORNÉ LITERATUŘE

Velké množství prací různých autorů svědčí o tom, že se slang v poslední době dostává do popředí zájmu mezi lingvisty.

Publikace o slangu lze rozdělit do dvou kategorií. V prvním případě jde o práce monotematické. Ty se snaží zejména zachytit specifika zkoumaného prostředí nebo společenství a vyložit shromážděné slangové výrazivo. Autoři těchto prací jsou např. E. Rippl, F. Oberpfalcer-Jílek, J. Hubáček či L. Klimeš. V druhém případě se jedná o práce obecně teoretické. Teoretické výklady mohou být podány v několika monografických statích nebo v teoretických pracích, které mají širší záběr. Za základní práci se v domácí literatuře považuje stať F. Oberpfalcera-Jílka *Argot a slangy*, ve kterém se mimo argotu zaměřuje hlavně na studentský slang, ale uvádí i slangy jiné např. vojenský, myslivecký apod. Jako další autory můžeme uvést Františka Trávníčka nebo Adolfa Kellnera.⁵⁰

3 VZNIK SLANGOVÝCH NÁZVŮ

Slang se tvoří stejnými pojmenovávacími postupy jako národní jazyk. Slangové názvy se realizují především jako substantiva, méně jako verba a omezeně jako adjektiva či adverbia.

Dva postupy tvoření slangismů dle Jaroslava Hubáčka:

- 1) transformační postupy (slovotvorné);
- 2) transpoziční postupy.

---

⁴⁹ HUBÁČEK, J. *O českých slanzích*, s. 19-27.

⁵⁰ Tamtéž, s. 11-17.

Pomocí transformačních postupů vznikají nová pojmenování, která rozšiřují slovní zásobu národního jazyka. J. Hubáček k nim řadí skládání, odvozování, ale i jiné způsoby tvoření, jako např. zkracování, mechanické krácení a překrucování.

Transpoziční postupy využívají již existujících pojmenování. Uplatňuje se zde tzv. sémantické tvoření (metaforické a metonymické přenášení), tvoření víceslovných názvů a přejímání slov z cizích jazyků.⁵¹

3.1 TEORETICKÉ VYMEZENÍ TRANSFORMAČNÍCH POSTUPŮ

3.1.1 ODVOZOVÁNÍ

Derivace (odvozování) je v češtině jeden ze základních způsobů tvoření slov. „Rozumí se jím tvoření slov s novým nebo obměněným významem spojením odvozovacího základu slova základového a slovotvorného formantu.“⁵²

3.1.1.1 ODVOZENÁ SLANGOVÁ PODSTATNÁ JMÉNA

Názvy osob

- 1) jména činitelská – jsou tvořena ze slovesného základu nejčastěji příponou -ák, -ař, -č, -oun, -ník (např. mazák, šprtoun)
- 2) jména konatelská – tvoří se od jmenných základů příponami -ař, -ák, -ář (např. rybář, spodák)
- 3) jména přechýlená – tvořena nejčastěji příponou -ka, méně příponami -ajzna, -(n)ice (např. očařka, šťabajzna)
- 4) zdrobnělé názvy – jsou prostředkem expresivního vyjádření, uplatňují se přípony -ek, -ík, -íčko (např. majzlík, laničko)

Názvy nositelů vlastností

Názvy nositelů vlastností se tvoří ze jmenných základů a ve slanzích jsou velmi časté. Uplatňují se zde přípony -ák, -ka, -ovka, -as, -áč (např. druhák, gibsonka).

---

⁵¹ Hubáček, J. *O českých slanzích*, s. 163.

⁵² HUBÁČEK, J. *Čeština pro učitele*, s. 92.

Názvy místní

Místní názvy se nejčastěji tvoří ze základů jmenných, méně ze základů slovesných. Realizují se příponami -ka, -ovka, -na, -ovna, -ák (např. sesterna, slaňák).

Názvy dějů

Názvy dějů se tvoří jednak jako podstatná jména slovesná příponami -ní, -tí (např. faulování, exnutí), jednak jinými příponami -(č)ka, -nda, -ina, -ák, -izmus, -ství (např. vložák, lanařství).

Při odvozování slangových podstatných jmen je nutno podotknout, že zde nalézáme jen omezený inventář užitých přípon. V porovnání s ostatní slovní zásobou se ve slangu využívá přibližně 50 různých přípon, zatímco v celonárodní slovní zásobě přibližně 470 přípon.⁵³

3.1.1.2 ODVOZENÁ SLOVESA

Sociolektismů tvořených od slovesných základů je v porovnání se jmény méně. Nejčastější příponou je -ova-, jíž se tvoří slovesa ve významu vytvářet to, co znamená předlohané substantivum (např. fajfkovat), nebo užívat něčeho jako nástroje či prostředku (např. vakcinovat), a -i-, kterým se tvoří slovesa ve smyslu dělat nebo chovat se ve smyslu předlohaného podstatného jména (např. muškařit). Prefixální derivací se i ve slanzích pouze obměňuje význam slova základového (např. odfajfkovat).

3.1.1.3 ODVOZENÁ PŘÍDAVNÁ JMÉNA

Odvozená přídavná jména se vyskytují řídce. Přivlastňovací přídavná jména se tvoří ze základů slangových jmen (např. kolejácký, stavbařský), dějová přídavná jména ze základů slangových sloves (např. vyšmelcovaný).

3.1.2 KOMPOZICE

Tento slovotvorný postup není v češtině příliš častý. Nová pojmenování se tvoří ze dvou (ojediněle i z více) slov a vzniká složenina, která zároveň nese i nový lexikální

---

⁵³ HUBÁČEK, J. *O českých slanzích*, s. 165.

význam. Často se ve slanzích můžeme setkat s tzv. hybridními složeninami, jejichž jeden prvek je mezinárodního původu (např. reprobedna, fotosnímek, motokolo).

3.1.3 ZKRACOVÁNÍ

Zkracováním základového slova vznikají slangová zkratková slova (např. bezák) nebo zkratky iniciálové (např. balm).

3.1.4 MECHANICKÉ KRÁCENÍ

Dále se může uplatňovat tzv. mechanické krácení, které je motivováno snahou o kratší a zvukově zjednodušené vyjádření (např. přírod'ák).

3.1.5 PŘEKRUCOVÁNÍ

Překrucování je slovotvorný postup, který význam daného slova pouze modifikuje. Svým charakterem se podobá mechanickému krácení. Motivy k využití tohoto slovotvorného postupu jsou různé: snaha o zvukové zvýraznění či odlišení; jazyková hravost nebo odlišit dvojí chápání smyslu slova (např. vejřfaska).

3.1.6 UNIVERBIZACE

Procesem univerbizace vznikne z víceslovného pojmenování jednoslovný výraz (např. občanka).

3.2 TEORETICKÉ VYMEZENÍ TRANSPOZIČNÍCH POSTUPŮ

Slangové názvy se mohou tvořit i přenášením slovního významu (sémantické tvoření). K sémantickému tvoření řadíme metaforu a metonymii. Dále do této skupiny patří přejímání z cizích jazyků a připodobnění. Pomocí těchto způsobů dochází k obohacování slovní zásoby.

3.2.1 METAFORICKÉ PŘENÁŠENÍ SLOVNÍHO VÝZNAMU

Tento pojmenovávací postup je ve slanzích hojně využíván. Výhodou je především jeho názornost a požadavek na expresivní vyjádření. Užívá běžných názvů ze spisovného jazyka nebo obecné češtiny k označení nového významu na základě podobnosti některého

nápadného znaku (např. berany – zahnutá řídítka závodního kola). Při metaforickém tvoření dochází zejména k přesunu věcného významu názvu nebo k posunu v míře expresivity daného výrazu.

Metaforické názvy jsou tvořeny i z důvodu dosažení jednoduchých, jednoznačných a zřetelných výrazů. Tyto výrazy vznikají v prostředích, kde pro danou skutečnost není jednoslovný název nebo není dostatečně názorný.

3.2.2 METONYMICKÉ PŘENÁŠENÍ SLOVNÍHO VÝZNAMU

Je ve slanzích méně častý způsob sémantického tvoření. Názvy vznikají přenesením vnitřní souvislosti slova na jinou věc nebo představu. Stejně jako při metaforickém přenášení významu se využívá běžně užívaných domácích nebo cizích názvů. Nejčastěji vznikají metonymické názvy na předloze víceslovných pojmenování tak, že metonymickým názvem je blízce příbuzné podstatné jméno, ze kterého bylo odvozeno rozvíjející přídavné jméno víceslovného názvu. Názvy s obecnějším významem se často užívají jako názvy metonymické (např. bloček – list ze svazku účtenek, pokutový lístek).

3.2.3 VÍCESLOVNÁ POJMENOVÁNÍ

Daný způsob tvoření slov se ve slanzích uplatňuje velmi málo. Z tohoto důvodu můžeme pocítovat, že již existující sousloví přecházejí k odborným pojmenováním (např. hlavní tah, bodovací stroj).

Častější je tvoření frazeologických spojení, která se ve slanzích využívají k výstižnému vyjádření nějaké specifické činnosti (např. mít vítr).

3.2.4 PŘEJÍMÁNÍ SLOV Z CIZÍCH JAZYKŮ

Přejímání slov z cizích jazyků je v dnešní době velmi produktivní způsob tvoření slov. Existují různé důvody, proč z jiných jazyků přejímáme: chybějící nebo nedostatečná domácí terminologie; snaha o zachování specifických pojmů v určitém prostředí či národě; snaha o zjednodušení vyjádření aj.

Přejímaný název je podle potřeby uživatelů upravován a adaptován do domácího jazyka (např. kopna).

3.2.5 PŘIPODOBNĚNÍ

Připodobněním vznikají slova, která existující význam výrazu pozmění a formálně ho připodobní existujícímu neutrálnímu slovu.⁵⁴

4 CHARAKTERISTIKA RYBÁŘSKÉHO PROSTŘEDÍ

4.1 HISTORIE

Rybolov jako způsob získávání potravy je starý jako lidstvo samo. Archeologické nálezy z pozdní doby kamenné potvrzují, že ryby tvořily významnou část lidské potravy. Lidé chytali ryby nejprve holýma rukama a potom se postupně naučili používat jednoduchou rybářskou výbavu (např. oštěpy, pletené sítě a různé druhy pastí). V mladší době kamenné začínají využívat kostěné nebo dřevěné háčky, které byly upevněné na šňůře ze zvířecích šlach či přírodních materiálů.⁵⁵

První písemné záznamy o historii rybářství v Čechách se datují na začátek 11. století. Chov ryb a zakládání prvních rybníků vznikl z podnětu klášterů. Menší roli zde sehrála i šlechta, která vyžadovala konzumaci zdravého rybího masa.

Zlatý věk českého rybářství a rybníkářství začíná ve 14. a 15. století, protože dochází k formování organizačního celku – rybářského cechu. Největší rozmach nastal v 16. století, kdy se do stavby rybníků zapojila nejen šlechta, ale i města a církve. Dané období je charakteristické rozsáhlou stavbou rybníků, celková plocha pokrývala až 180 000 hektarů.

V polovině 17. století zastavila rychlý rozvoj rybářství třicetiletá válka. Po ní následuje masivní úbytek rybníků z důvodu rozšiřování zemědělských ploch.

První polovina 19. století, zejména rok 1848, je pro další vývoj českého rybářství důležitý. V tomto roce bylo zrušeno otroctví a z rybářů se stávají živnostníci. Koncem 19. století byl vydán zákon upravující podmínky hospodaření a lovu ryb.⁵⁶

---

⁵⁴ Tamtéž, s. 165 – 170.

⁵⁵ HANSEN, Jens Ploug. *Encyklopedie rybolovu*, s.10.

⁵⁶ SPURNÝ, P.: *Minulost a současnost moravského rybářství. Moravskoslezský zemědělský kalendář*. s. 106.

Na konci 1. světové války vzniká Ústřední jednota rybářská, která uceluje informace o rybářství a sdružuje rybářské společnosti. První střední rybářská škola byla založena v roce 1920 ve Vodňanech.⁵⁷

4.2 CHARAKTERISTIKA RYBÁŘSKÉHO PROSTŘEDÍ

Nejprve, než začneme s charakteristikou rybářského prostředí, považujeme za nutné vysvětlit několik termínů souvisejících s rybářským prostředím a rybářstvím obecně.

1) **Profesionální rybolov**

Jako profesionální rybolov můžeme označit výlov rybníků, následnou distribuci a prodej vylovených ryb nebo mořský rybolov za účelem prodeje ryb.

2) **Profesionální rybář**

Je osoba, která zabezpečuje činnost související s chovem, krmením, ošetřováním a lovem ryb a vodní drůbeže. Dále provádí rybníční zoohygienická opatření; příkrmování ryb; vápnění, hnojení a melioraci rybníků; obsluhu rybníčních líhní; organizaci výlovu rybníků; výběr generačních ryb, jejich výtěr, hodnocení vývojových stádií ryb a určování chovatelských opatření; obsluhu rybářské mechanizace rybníčních zařízení a jejich údržbu; distribuci a prodej ryb; zajišťuje ochranu a ostrahu rybníků atp.

3) **Sportovní rybolov rekreační**

Je činnost, kterou vykonává sportovní rybář. Jedná se o ulovení a přisvojení si ryby nebo vodního organismu pouze k vlastnímu uspokojení, nikoli k prodeji. Rybář musí postupovat dle podmínek stanovených zákonem.

4) **Sportovní rybář**

Je osoba, která vykonává rybolov jako své zájmové hobby. Sportovní rybář musí být členem Českého rybářského svazu a musí vlastnit platný rybářský lístek, který je nezbytný pro vydání povolenky umožňující lov ryb a vodních organismů ve svazových revírech. Někteří sportovní rybáři se mohou věnovat i zvláštnímu sportovnímu odvětví, které je známé jako rybolovná technika (casting).

---

⁵⁷ Historie rybářství a rybníkářství. *Bookfishing.cz* [online]. [cit. 2016-06-20]. Dostupné z: <http://bookfishing.cz/historie-rybarstvi-a-rybnikarstvi/>

Rybářské pracovní prostředí není v současné době tak uzavřené, jako tomu bylo v minulých letech. Je však charakteristické svojí stálostí a tím, že se kolektiv rybářů příliš neobměňuje, pracovníci se mezi sebou dobře znají a udržují přátelské vztahy.

Sami rybáři se snaží svůj obor zpřístupnit mladým a novým lidem. Pořádají proto rybářské závody a také často vedou rybářské zájmové kroužky pro děti a mladistvé.

V současnosti si můžeme všimnout stále většího zájmu o rybářské prostředí. Jedním z důvodů je otevírání nových oborů na středních, vyšších i vysokých školách, ve kterých se mohou studenti vzdělávat v oboru rybář nebo v oboru rybářství. Dalším důvodem je velká dostupnost odborných i beletristických publikací, které se věnují rybaření. Vycházejí periodické rybářské časopisy, na internetu přibývá webů s rybářskou tematikou a existují i speciální televizní kanály zaměřené na rybolov.

PRAKTICKÁ ČÁST

5 MLUVA RYBÁŘŮ OBECNĚ

Hlavní součástí mluvy je rybářský sociolekt. Ten se od oficiální rybářské kodifikované terminologie odlišuje především svou nespisovností a také používáním v neoficiálních mluvených projevech. Sociolektismy se v rybářské mluvě udržují částečně jako profesionalismy nebo slangismy, proto je v dané oblasti obtížné vést hranici mezi profesní a zájmovou mluvou.

Mluva rybářů je v mnoha ohledech specifická. Kolébkou rybářství a rybníkářství jsou v České republice jižní Čechy, ze kterých se tato řemesla dále šířila do zbytku našeho státu i do zahraničí, tak i rybářský sociolekt a rybářská terminologie jsou původu převážně českého.

V souvislosti se stále rostoucí mechanizací a zvýšeným tempem práce dochází k redukci komunikace. Rybáři se často domlouvají pouze jednoslovnými výrazy, výkřiky nebo dokonce jen gesty.⁵⁸

Rybářskou mluvu používají nejen profesionální či zájmoví (sportovní) rybáři, ale i studenti rybářských škol, kteří tím projevují svůj zájem o dané prostředí.

6 JAZYKOVÁ CHARAKTERISTIKA MLUVY RYBÁŘŮ

V této kapitole se zaměříme na mluvu rybářů konkrétně. Potřebný jazykový materiál jsme získali z pěti polostrukturovaných rozhovorů, které jsme nahráli a následně přepsali podle pravidel nahrávání a přepisu sond pro mluvený korpus češtiny 2006.

Rozhovory nám poskytli jak profesionální, tak i sportovní rybáři. Všichni respondenti jsou z Plzeňského kraje, který z jazykového hlediska patří do nářeční skupiny české v užším slova smyslu, tedy do jihozápadočeské nářeční podskupiny.

Celkový čas rozhovorů je pouze 14 minut, protože respondenti mluvili převážně stručně a nedokázali svou odpověď dostatečně rozvést a odůvodnit. Přesto v rozhovorech nacházíme prvky spisovné (hovorové) češtiny, obecné češtiny, jihozápadočeské nářeční podskupiny a rybářského sociolektu.

---

⁵⁸ JAKLOVÁ, A. Několik poznámek k rybářskému slangu a k rybářské terminologii. *Naše řeč*. 1996, roč. 79, 1.

Seznam respondentů:

1. Jaroslav N., 60 let, profesionální rybář
2. Roman R., 42 let, profesionální rybář
3. Lukáš K., 34 let, zájmový rybář
4. Radek M., 24 let, zájmový rybář
5. Daniel M., 22 let, zájmový rybář

6.1 FONETICKO-FONOLOGICKÁ ROVINA

V této rovině nacházíme vynechávání náslovného *j* ve tvarech plnovýznamového slovesa být (např. *sou dva druhy rybářů*⁵⁹). Dle *České výslovnostní normy*⁶⁰ se v tomto případě musí výslovnost *j* zachovávat.

Dále jsme registrovali doklady z obecné češtiny: dloužení samohlásek (např. *Radbůzu*), protetické *v* (např. *vo, vod*), nenáležitě krácení (např. *dirkách, říká, říkáme, vytáhneš*), zjednodušování souhláskových skupin (např. *kerá*), vynechávání náslovného *j* před souhláskou na začátku slova (např. *du, eště*), ztrácení *j* ve slovech, kdy se změnila (zdloužila) kvantita předcházející samohlásky (např. *přide*), krácení samohlásky *i* před koncovým *-m* (např. *myslim, vidim*). Tyto znaky obecné češtiny jsou nespisovné.

6.2 MORFOLOGICKÁ ROVINA

V morfológické rovině jsme ze spisovné (hovorové) češtiny našli pouze doklad přehlasování *i > u* v koncovce 1. os. sg. ind. prez. akt. u 3. slovesné třídy (např. *děkuju*) a tvar modálního slovesa moci v 1. os. sg. ind. prez. akt. (např. *můžu*).

Dále nacházíme jevy obecněčeské: odpadání slabičného *-l* v přičestí minulém v mužském rodě (např. *přived, řek*), diftongizace *ý > ej* v koncovce (např. *druhej, holej, tekutejch*), nenáležitě krácení v kořenech slov (např. *chytam, mam*), dále *é > ý* (např. *kterýho, prodloužený, tý*), unifikovaná koncovka *-ma* v instrumentálu plurálu (např. *gumama*), vynechávání koncového *-í* (např. *nenapadaj*), částice (např. *ano, jo, ne, no tak*), citoslovce (např. *jojo*).

⁵⁹ Doklady ze sběru jsou označeny kurzívou.

⁶⁰ HŮRKOVÁ, J. *Česká výslovnostní norma*, s. 34.

V projevech se vyskytl pouze jeden doklad, který je charakteristický pro jihozápadočeskou nářeční podskupinu, a to ustrnulý tvar přivlastňovacího adjektiva (např. *tátovo strejda*). Tento tvar může být také chápán jako obecněčeský.

6.2.1 CHARAKTERISTIKA SOCIOLEKTISMŮ DLE SLOVNÍCH DRUHŮ

V našem sběru můžeme doložit pouze čtyři slovní druhy, a to substantiva, adjektiva, verba a adverbia. Dominujícím slovním druhem jsou substantiva.

6.2.1.1 SUBSTANTIVA

Substantiva se vyskytují se ve všech sémantických skupinách (např. *břehák, kaprovák, minoha, muškaření, ovísek, palice, skafandr, šouf*). V jazykovém materiálu nacházíme jedno substantivizované adjektivum (např. *zubatá*).

6.2.1.2 ADJEKTIVA

Adjektiva se v rybářské mluvě vyskytují ojedinele. V jazykovém materiálu nacházíme přídavná jména, která označující barvu nástrahy (např. *červené brčko, modrá jepka*), korýše (např. *vodní vši*), síť (např. *rybářský buben*), oplodněnou samici (např. *nalitá jikrnačka*) aj.

6.2.1.3 VERBA

Verba jsou po substantivech druhým nejvíce zastoupeným slovním druhem. Nejčastějším kmenotvorným sufixem je sufix *-ova-* (např. *brakovat, pumpovat*), dále slovesa s kmenotvorným sufixem *-i-* (např. *bobkařit*) či sufixem *-a-* (např. *mlaskat, ťukat*).

6.2.1.4 ADVERBIA

V našem sebraném materiálu nacházíme pouze jediné adverbium (např. *nakalhotky*).

6.3 SYNTAKTICKÁ ROVINA

V syntaktické rovině se vyskytuje apoziopseze (např. *já nevím ...*), elipsa (např. *úplně nejradši chodím na Borskou*), vyjadřování podmětu zájmenem *já* (např. *já je chytam na*

splávek, já od mala rád chodim na Radbůzu), používání absolutního *co* (např. *to sou takový kuličky, co sou z ochucenýho těsta*), asyndeton (např. *stará se vo vysazený ryby, krmí je, odvápnuje rybníky, odbahňuje dno*).

Rozhovory jsou charakteristické užíváním méně rozvitých vět. Setkáváme se i s asyndetickým spojením vět nebo větných členů, což je pro mluvené projevy typické.

6.4 LEXIKÁLNÍ ROVINA

Do lexikální roviny řadíme sociolektismy označující: názvy ryb (např. *fousáč, had, šupináč*), způsoby lovu (např. *chytat na dirkách, muškařit, vláčim*), rybářské vybavení (např. *čeřen, vezírek*). Nacházíme i výrazy s příznakem expresivity (např. *prdeláčky, prsačky*).

6.4.1 TRANSPOZIČNÍ POSTUPY

6.4.1.1 PŘENESENÍ VÝZNAMU

Sociolektismy se mohou tvořit i přenesením významu tzv. sémantickým tvořením.

Metaforickým tvořením vznikly sociolektismy (např. *cigáro, had, jehla, koule, kudla, nakalhotky*).

Metonymické tvoření se téměř vůbec neuplatňuje. Ve slovníčku jsme našli pouze 3 výrazy (např. *matka, otec, lidožrout*).

6.4.1.2 PŘEJÍMÁNÍ Z CIZÍCH JAZYKŮ

V rybářské mluvě vzniklo přejímáním z cizích jazyků 25 sociolektismů. Jedná se o výrazy přejaté z němčiny (např. *berma, fišparta, šouf, špihlák*), z latiny (např. *kaberna*), z angličtiny (např. *feedrák*), z maďarštiny (např. *fogoš*) a z italštiny (např. *škarpa*).

6.4.1.3 PŘIPODOBNĚNÍ

Připodobněním v našem jazykovém materiálu vznikl pouze jediný výraz (např. *kočí*).

6.4.1.4 SOCIOLEKTISMY NEJASNÉHO PŮVODU

Do této skupiny jsme zařadili několik sociolektismů s nejasným původem (např. *čík*, *devon*, *merlín*, *ovísek*).

6.5 SLOVOTVORNÁ ROVINA

V jazykovém materiálu jsme našli několik dokladů univerbizace (např. *bonduelka* – kukuřice značky Bonduelle). Dále se vyskytují univerbizované výrazy typické pro rybářský sociolekt (např. *bambusák* – starý bambusový prut, *kaprovák* – kaprový prut, *pstruhovák* – pstruhový prut).

6.5.1 TRANSFORMAČNÍ POSTUPY

6.5.1.1 DERIVACE

Derivace je nejčastějším způsobem vzniku sociolektismů v rybářské mluvě, zaznamenali jsme 71 výrazů. Většina substantiv je tvořena derivací sufixální. Nejvíce se vyskytuje sufix *-áč* (např. *pleskáč*, *zubáč*), dále se setkáváme se sufixy *-ař* (např. *muškař*, *pstruhař*), *-ář* (např. *kanálkář*, *parmář*), *-ek* (např. *koneček*, *praporek*), *-ák* (např. *bahňák*, *břehák*), *-tko* (např. *nořítko*), *-ík* (např. *čapík*), nulová přípona (např. *běl*). Analyzovali jsme také výrazy vytvořené derivací prefixální (např. *ozub*).

6.5.1.2 KOMPOZICE

Ve slovníčků sociolektismů jsme našli pouze 4 kompozita. Vlastní složeniny, které nelze rozdělit beze změny podoby na samostatná slova (např. *červenoočka*, *červenopeřice*, *letorost*) a kompozitum nevlastní (např. *pátermoster*).

6.5.1.3 UNIVERBIZACE

Procesem univerbizace vzniklo 15 sociolektismů (např. *angličák*, *bilák*, *hnoják*, *kaprovák*, *kosťák*, *masák*).

6.5.1.4 PŘEKRUCOVÁNÍ

V sebraném materiálu jsme našli pouze 4 výrazy, které jsou tvořeny překrucováním (např. *čumec* – sumec velký, *padoustev*, *paroustev* – podoustev říční, *hrejzek* – hrouzek obecný).

7 SÉMANTICKÉ SKUPINY SOCIOLEKTISMŮ

Získané sociolektismy jsme zařadili do následujících devíti skupin:

- 1) názvy osob;
- 2) názvy ryb;
- 3) názvy částí těla ryb;
- 4) názvy dějů;
- 5) rostliny a živočichové v rybníce;
- 6) rybářské nástroje, náčiní a vybavení;
- 7) místní názvy;
- 8) rybářský oděv;
- 9) ostatní názvy.

7.1 NÁZVY OSOB

Názvy osob jsme rozdělili do dvou podskupin. Podskupina názvy rybářů označuje sportovní rybáře. Do druhé podskupiny jsme zařadili osoby, které se účastní výlovu rybníka.

7.1.1 NÁZVY RYBÁŘŮ

Výrazy označující rybáře jsou motivovány především tím, jakou rybu v daném okamžiku loví (např. *parmář* – rybář lovíci parmy, *pstruhař* – rybář lovíci pstruhy), jaký prut k lovu používá (např. *muškař* – rybář lovíci na muškovou udici), za jakým účelem chytá ryby (např. *masař* – rybář, který loví ryby pro jídlo), na jakou návnadu chytá (např. *bobkař* – rybář, který chytá na boilie⁶¹), dle profesionality (např. *proutkař* – sportovní rybář).

---

⁶¹ boilie – rybářská návnada z vařeného těsta ve tvaru kuličky

7.1.2 NÁZVY OSOB PŘI VÝLOVU RYBNÍKA

Do této skupiny řadíme osoby, které se účastní výlovů rybníků (např. *fišmajstr* – porybný, který se stará o chov ryb), skupinové uspořádání osob (např. *fišparta* – osoby provádějící výlov rybníka), dokončující práce při výlovu (např. *čapík* – osoba, která paběrkuje ryby zbylé po výlovu), vedoucí osoba výlovu (např. *předák*).

7.2 NÁZVY RYB

Tato skupina zahrnuje: druhy ryb (např. *lupice* – candát obecný, *osnačka* – okoun říční), dále výrazy vzniklé na základě zbarvení (např. *běl* – bílé plevelné ryby), výrazy vzniklé dle charakteristických rysů na těle ryby (např. *červenoočka* – plotice obecná, *fousáč* – sumec velký), názvy na základě velikosti (např. *čudla* – mála ryba, *jehla* – malá štika obecná), označení živé návnady (např. *drobnička*, *dřízek* – malé ryby sloužící jako návnady pro dravé ryby), pojmenování dle pohlavních znaků (např. *generačka* – plemenná ryba, *jikrnačka* – rybí samice, *mličák* – rybí samec určený k rozmnožování).

7.3 NÁZVY ČÁSTÍ TĚLA RYB

V dané skupině nalézáme výrazy, které označují části těla ryb (např. *palice* – hlava dravé ryby), části hlavy jsou (např. *ozub* – zakřivená část dolní čelisti pstruha, *hák* – dolní čelist pstruha a lososa, *rypec* – protažená část rybí hlavy), břišní část (např. *kýl* – ostré zakončení břicha některých ryb). Tyto sociolektismy užívají profesionální rybáři. V zájmové mluvě se můžeme setkat se slangovým výrazem (např. *letorost* – kruhy na šupinách).

7.4 NÁZVY DĚJŮ

V našem jazykovém materiálu nacházíme jednoslovné výrazy (např. *dorážet*, *mlaskat*, *muškařit*), víceslovná pojmenování označující způsob lovu ryb (např. *chytat na bič*, *chytat na dírkách*) a názvy dějů jako podstatná jména slovesná s příponou -ní (např. *muškaření*, *vláčení*).

7.5 ROSTLINY A ŽIVOČICHOVÉ V RYBNÍCE

V rámci rybářské mluvy bychom na danou skupinu neměli zapomínat. Informace o fauně a flóře jsou pro rybáře velice důležité, zejména kvůli tomu, že každý druh ryby potřebuje pro svůj život jiné prostředí. Ve slovníčku nacházíme výrazy (např. *vodní květ* – shluk řas a sinic, *minoha* – larva mihule, *lutra* – vydra).

7.6 RYBÁŘSKÉ NÁSTROJE, NÁČINÍ A VYBAVENÍ

Skupina nástrojů, náčiní a vybavení je velmi početná. Zahrnuje veškeré předměty, které rybáři používají při výkonu své práce, ať už se jedná o pruty (např. *kaprovák* – kaprový prut, *mečovka* – prut pro lov na plavanou, *parmák* – prut na lovení parem), rybářské nástrahy (např. *čvachta* – třípytka, *kačena* – velký splávek na štika, *tvistr* – gumová nástraha), sítě (např. *čeřen* – síť pro lov malých ryb, *jelčina* – síť s hustými oky, *petrlík* – síť na chytání raků), nádoby (např. *lejta* – dřevěná nádoba ve tvaru sudu s otvorem z boku určená k přepravě ryb, *plavák* – volně připevňovaná plovoucí bedna k přepravě ryb, *řízkovnice* – nádoba na přechovávání ryb).

7.7 MÍSTNÍ NÁZVY

V této skupině se setkáváme s názvy, které označují části rybníků či řek. V jazykovém sběru jsme zaznamenali velmi malý počet sociolektismů (např. *cejch* – mezník ve hrázi, *hřbet* – svah rybníční hráze odvrácený od vody, *kosa* – místo v řece, kde se proud dělí od tišiny, *pinka* – propadlina naplněná vodou).

7.8 RYBÁŘSKÝ ODĚV

Další sémantická skupina zahrnuje názvy rybářského oděvu (např. *broďáky* – rybářské boty do vody, *prsačky* – rybářské brodicí kalhoty sahající na hrudník, *skafandr* – kalhotové boty).

7.9 OSTATNÍ NÁZVY

Do dané kategorie řadíme výrazy, které se nám nepodařilo umístit do žádné z předchozích sémantických skupin (např. *otavka*, *ovísek* – výrazy označující plůdek později vytřený, *olej* – výraz označující tichou a málo tekoucí vodu).

8 SLOVNÍČEK ZÍSKANÝCH SOCIOLEKTISMŮ

8.1 STAVBA HESLA

Při výstavbě hesel jsme vycházeli z lexikografických zásad uplatňovaných ve Slovníku spisovné češtiny pro školu a veřejnost.⁶²

Slovník jsme sestavili dle těchto principů:

- heslové slovo je vyznačené tučně
- hesla jsou řazena abecedně, frazeologismy jsou řazeny abecedně dle prvního slova
- sociolektismy jsou psány v reprezentativním tvaru, tzn. substantiva a adjektiva v nominativu singuláru, verba v infinitivu
- součástí každého hesla jsou základní mluvnické údaje, u substantiv je uvedena koncovka v genitivu a mluvnický rod, u sloves je uveden vid dokonavý či nedokonavý
- u každého slangového výrazu je uveden jeho lexikální význam
- pomocí desetinného třídění zařazujeme sociolektismus:
  - 1) ke slovnímu druhu;
  - 2) ke způsobu tvoření, popř. uvádíme základové slovo u přejatých výrazů;
  - 3) do sémantické skupiny;
- synonymní výrazy uvádíme v abecedním pořadí za slovem „viz“
- expresivita je uváděna u sociolektismů, které jsme získali vlastním sběrem
- seznam zkratk viz 8.2

---

⁶² KROUPOVÁ, Libuše, FILIPEC, Josef (ed.). *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*, s. 6-7.

8.2 SEZNAM ZKRATEK

A – excerpce z časopisu Naše řeč (Alena Jaklová)

ang. – výraz přejatý z anglického jazyka

dok. – dokonavý vid

E – excerpce z publikace Encyklopedie sportovního rybářství

expr. – expresivní výraz

H – excerpce z Výběrového slovníku českých slangů od J. Hubáčka

inter. – interslangový výraz

it. – výraz přejatý z italského jazyka

J – vlastní sběr

lat. – výraz přejatý z latinského jazyka

m. živ. – mužský rod, životný

m. neživ – mužský rod, neživotný

maďar. – výraz přejatý z maďarského jazyka

ned. – nedokonavý rod

něm. – výraz přejatý z německého jazyka

R – excerpce z časopisu Rybářství

s. – střední rod

V – excerpce z Velké encyklopedie rybolovu

vs – víceslovné pojmenování

ž. – ženský rod

8.3 SLOVNÍČEK

A

angličák, -a, m. neživ., anglický splávek; 6.2.1.1, 6.5.1.3, 7.6, H, J, inter.

B

bahýnko, -a, s., rybářská nástraha z řasového povlaku; 6.2.1.1, 6.5.1.1, 7.6, E, H

bahňák, -a, m. živ., kapr z rybníka; 6.2.1.1, 6.5.1.1, 7.2, H, J

bambusák, -a, m. neživ., bambusový rybářský prut; 6.2.1.1, 6.5.1.3, 7.6, H, J

bat'a, -i, m. živ., ježdík obecný; 6.2.1.1, 6.4.1.4, 7.2, H

bel, -u, m. neživ., jícen ryby; 6.2.1.1, 6.4.1.4, 7.3, H

běl, -u, m., ryby plevelné; 6.2.1.1, 6.5.1.1, 7.2, H, viz bílé ryby, inter.

berma, -y, ž., zesílená dolní část hráze; 6.2.1.1, 6.4.1.2 (z něm. die Berme), 7.7, H

bílák, -a, m. živ., červ bílý; 6.2.1.1, 6.5.1.3, 7.5, J

bílé ryby vs, ryby plevelné; H, J, viz běl

blinkr, -u, m. neživ., speciální návnada, třpytka, umělá napodobenina rybičky vyrobená z lesklého materiálu; 6.2.1.1, 6.4.1.1, 7.6, E, H, J, viz blýskač, čvachta

blýskač, -e, m. neživ., speciální návnada, třpytka, umělá napodobenina rybičky vyrobená z lesklého materiálu; 6.2.1.1, 6.4.1.1, 7.6, H, viz blinkr, čvachta

bobkař, -e, m. živ., rybář chytající na boilie; 6.2.1.1, 6.5.1.1, 7.1, J

bobkařit ned., chytat na boilie; 6.2.1.3, 6.5.1.1, 7.4, J

boilie, neskl., návnada ve tvaru kuličky; 6.2.1.1, 6.4.1.4, 7.6, J, R, V

bort, -u, m. neživ., prostor v lodi, do něhož se ukládají ryby; 6.2.1.1, 6.4.1.2 (z něm. die Borte), 7.9, A, J, inter.

bouchat ned., vábit sumce vábničkou; 6.2.1.3, 6.4.1.1, 7.4, J, viz mlaskat

bout, -u, m. neživ., nafukovací kruh s ploutvemi; 6.2.1.1, 6.4.1.4, 7.9, A, J

brak, -u, m. neživ., plevelné ryby; 6.2.1.1, 6.4.1.1, 7.2, H, J

brakovat ned., třídění ryb podle stáří a druhu; 6.2.1.3, 6.4.1.2 (z něm. bracken), 7.4, A

broďáky, -ů, pomn., rybářské boty do vody; 6.2.1.1, 6.5.1.1, 7.8, H, J

brok, -u, m. neživ., olověná kulička používaná jako zátěž na konci vlasce; 6.2.1.1, 6.4.1.1, 7.6, E, H, J

brčko, -a, s., tenký splávek; 6.2.1.1, 6.5.1.1, 7.6, E, H, J

břehák, -a, m. živ., jelec proudník; 6.2.1.1, 6.5.1.1, 7.2, H

C

cejch, -u, m. neživ., mezník ve hrázi; 6.2.1.1, 6.4.1.2 (z něm. das Zeichen), 7.7, A

cigáro, -a, s., malá štika; 6.2.1.1, 6.4.1.1, 7.2, J, viz jehla, kudla, kudlička, štíhle, expr.

cupka, -y, ž., malý okoun; 6.2.1.1, 6.4.1.4, 7.2, H

Č

čapík, -a, m. živ., osoba, která paběrkuje ryby zbylé po výlovu; 6.2.1.1, 6.5.1.1, 7.1, J

černé brčko vs, umělá muška Black Quill; H

červená jepice vs, umělá muška RED SPINNER; H

červené brčko vs, umělá muška RED QUILL; H

červený mravenec vs, umělá muška RED ANT; H

červenoočka, -y, ž., plotice obecná; 6.2.1.1, 6.5.1.2, 7.2, J

červenopeřice, -e, ž., perlín ostrobřichý; 6.2.1.1, 6.5.1.2, 7.2, J

čeřen, -u, m. neživ., síť pro lov malých ryb; 6.2.1.1, 6.5.1.1, 7.6, J

čeřínkování, -í, s., způsob lovu; 6.2.1.1, 6.5.1.1, 7.4, J

čihátko, -a, s., signalizátor záběru; 6.2.1.1, 6.5.1.1, 7.6, E, H, J, viz policajt

čík, -a, m. živ., piskoř pruhovaný; 6.2.1.1, 6.4.1.4, 7.2, H, inter.

čorek, -rka, m. živ., ouklej obecná; 6.2.1.1, 6.4.1.4, 7.2, H, J

čudla, -y, ž., malá ryba; 6.2.1.1, 6.4.1.4, 7.2, H, J, viz mrzák

čumec, -mce, m. živ., sumec velký; 6.2.1.1, 6.5.1.4, 7.2, A, H, J, viz fousáč, fusál, vousáč

čvachta, -y, ž., třpytka, umělá napodobenina rybičky; 6.2.1.1, 6.5.1.1, 7.6, H, viz blinkr, blýskač

D

deka, -y, ž., podložka pod oplodněnými jikrami candáta; 6.2.1.1, 6.4.1.1, 7.9, J

dělička, -čky, ž., dělicí rybářský prut; 6.2.1.1, 6.5.1.3, 7.6, J, V

devon, -u, m. neživ., rotační třpytka imitující rybičku; 6.2.1.1, 6.4.1.4, 7.6, H, J

dlešec, -šce, m. živ., cejn velký; 6.2.1.1, 6.4.1.4, 7.2, A, H, viz pitruše, pleskáč, lopatáč, zrcátko

d'obek, -a, m. živ., kostní červ; 6.2.1.1, 6.4.1.4, 7.5, H, viz kost'ák

doktorka, -y, ž., ručejník horský; 6.2.1.1, 6.4.1.4, 7.2, H

dominik, -a, m. živ., larva chrostíka; 6.2.1.1, 6.4.1.4, 7.5, H

dorážet ned., doplňovat rybník vodou; 6.2.1.3, 6.4.1.1, 7.4, J

drobná voda vs, stojatá voda o malé rozloze; J

drobnička, -y, ž., malá ryba sloužící jako návnada pro dravé ryby; 6.2.1.1, 6.5.1.1, 7.2, H, viz dřízek

dřívko, -a, s., larva chvostíka s obalovým materiálem; 6.2.1.1, 6.4.1.1, 7.5, H

dřízek, -a, m. živ., malá ryba sloužící jako návnada pro dravé ryby; 6.2.1.1, 6.4.1.4, 7.2, H, J, viz drobnička

dudy, pomn., vzduchový měchýř ryby; 6.2.1.1, 6.4.1.1, 7.3, H, viz duše

duše, -e, ž., vzduchový měchýř ryby; 6.2.1.1, 6.4.1.1, 7.3, H, J, viz dudy

F

fašinka, -y, ž., vložka do loveckých bot; 6.2.1.1, 6.4.1.4, 7.8, H

feederák, -u, m. neživ., rybářský prut; 6.2.1.1, 6.4.1.2 (z ang. feeder), 7.6, J

fiškarta, -y, ž., rybářský lístek, povolenka; 6.2.1.1, 6.4.1.2 (z něm. der Fischerkarte), 7.9, A, J

fišmajstr, -a, m. živ., porybný; 6.2.1.1, 6.4.1.2 (z něm. der Fischmeister), 7.1, H, J

fišparta, -y, ž., skupina rybářů provádějící výlov; 6.2.1.1, 6.4.1.2 (z něm. die Fischpertei), 7.1, A, J

flundr, -a, m. živ., platýz bradavičnatý; 6.2.1.1, 6.4.1.4, 7.2, H

fogoš, -e, m. živ., candát obecný; 6.2.1.1, 6.4.1.2 (z maďar. fogas), 7.2, H, viz lupice, zubáč

forpas, -u, m. neživ., návazec vlasce s háčkem; 6.2.1.1, 6.4.1.4, 7.6, H, J, viz foršlág

foršlág, -u, m. neživ., návazec vlasce s háčkem; 6.2.1.1, 6.4.1.4, 7.6, H, viz forpas

fousáč, -e, m. živ., sumec velký; 6.2.1.1, 6.4.1.1, 7.2, A, H, J, viz čumec, fusál, vousáč

fusál, -a, m. živ., sumec velký; 6.2.1.1, 6.4.1.4, 7.2, H, viz čumec, fousáč, vousáč

G

gerenačka, -y, ž., plemenná, matečná ryba, schopná rozmnožování; 6.2.1.1, 6.5.1.1, 7.2, H

guma, -y, ž., gumová nástraha; 6.2.1.1, 6.4.1.1, 7.6, H, J, viz tvistr

H

had, -a, m. živ., úhoř říční; 6.2.1.1, 6.4.1.1, 7.2, H, J

háček, -u, m. neživ., dolní čelist pstruha a lososa; 6.2.1.1, 6.4.1.1, 7.3, E, H

handštok, -u, m. neživ., rukojeť rybářského prutu; 6.2.1.1, 6.4.1.2 (z něm. Hand, Stock), 7.9, H

hardyovka, -y, ž., umělá nástraha HARDY'S FAVOURITÉ; 6.2.1.1, 6.5.1.1, 7.6, H

hasačert, -a, m. neživ., nástavec ke kratší síti používaný tam, kde řeka plyne úzkým korytem a není možno použít velké vlečné sítě; 6.2.1.1, 6.4.1.2 (z něm. Hasenschreck, přechýleno k čert), 7.6, H

hnoják, -a, m. živ., žížala hnojní; 6.2.1.1, 6.5.1.3, 7.5, J

hrezek, -a, m. živ., hrouzek obecný; 6.2.1.1, 6.5.1.4, 7.2, J

hřbet, -u, m. neživ., svah rybníční hráze odvrácený od vody; 6.2.1.1, 6.4.1.1, 7.7, H

hylvna, y, ž., spojka mezi díly skládacího rybářského prutu; 6.2.1.1, 6.4.1.1, 7.6, H

CH

chlán, -a, m. živ., plotice obecná; 6.2.1.1, 6.4.1.4, 7.2, H

chňapačka, -y, ž., udice, jíž se chytají dravé ryby okamžitým zásekem, aniž by návnadu polkly; 6.2.1.1, 6.5.1.1, 7.6, H, J

chobotec, -tce, m. neživ., pytlová, žebry vyztužená síť na samočinné lapání ryb; 6.2.1.1, 6.4.1.1, 7.6, H

chytat na bič vs, chytat ryby na šňůru přivázanou na špici prutu; E, H, J, R, V

chytat na dírkách vs, chytat otvory prosekanými v ledu; H, J, R, V

chytat na plavanou vs, lov ryb na splávek; E, J, R, V

chytat na položenou vs, způsob lovu, kdy návnada leží na dně; E, J, R, V

chytat na třepanou vs, chytat na hmyz nastražený na hladině; E, H, J, R

J

jásek, -ska, m. živ., jelec jesen; 6.2.1.1, 6.4.1.1, 7.2, H, viz merlín

jehla, -y, ž., malá štika obecná; 6.2.1.1, 6.4.1.1, 7.2, H, J, viz cigáro, kudla, kudlička, štíhle

jelcovka, -y, ž., třpytka (s červeným střapečkem) užívaná při lovu jelců; 6.2.1.1, 6.5.1.1, 7.6, H

jelčina, -y, ž., síť s hustými oky; 6.2.1.1, 6.4.1.4, 7.6, J

jikrnačka, -y, ž., rybí samice; 6.2.1.1, 6.5.1.1, 7.2, H, viz matka

jízda, -y, ž., prudký záběr ryby; 6.2.1.1, 6.5.1.1, 7.9, J

jojky, -jek, pomn., rybářské boty sahající přes kolena; 6.2.1.1, 6.4.1.4, 7.8, H

K

kaberna, -y, ž., zařízení, kterým se ohraničuje čap, tj. brlení zabraňující unikání ryb z rybníka při vypouštění vody; 6.2.1.1, 6.4.1.2 (z lat. caverna), 7.6, A

kačena, -y, ž., velký splávek na štiky; 6.2.1.1, 6.4.1.1, 7.6, H, J

kamenáč, -e, m. živ., horský pstruh; 6.2.1.1, 6.5.1.1, 7.2, H, viz skalák

kanálkář, -e, m. živ., rybář lovící u odpadního výtoku; 6.2.1.1, 6.5.1.1, 7.1, H

kapr(ov)ák, -u, m. neživ., kaprový prut; 6.2.1.1, 6.5.1.3, 7.6, H, J

kbel, -u, m. neživ., vypouštěcí zařízení; 6.2.1.1, 6.4.1.2 (z lat. cuppela), 7.3, J, viz požerák, tukl

keser, -u, m. neživ., malá síť na kovovém kruhu a dlouhé násadě; 6.2.1.1, 6.4.1.2 (z něm. der Kescher), 7.6, J

kmínáč, -e, m. živ., malá ryba vhodná k úpravě na sádle s kmínem, 6.2.1.1, 6.5.1.1, 7.1, H

kočí, -ího, m. neživ., umělá muška COACHMAN; 6.2.1.1, 6.4.1.3, 7.6, H

konduktér, -a, m. neživ., pomocný splávek udržující vlasec na hladině; 6.2.1.1, 6.4.1.4, 7.6, H, V

koneček, -čku, m. neživ., stříbrný nebo zlatý pásek na konci těla nástražné mušky;
6.2.1.1, 6.5.1.1, 7.6, H

kosa, -y, ž., místo v řece, kde se proud dělí od tišiny; 6.2.1.1, 6.4.1.1, 7.7, J

kost'ák, -a, m. živ., kostní červ; 6.2.1.1, 6.5.1.3, 7.5, H, J, viz d'obek

kotva, -y, ž., trojháček, 6.2.1.1, 6.4.1.1, 7.6, J

koženáč, -e, m. živ., kapr lysec; 6.2.1.1, 6.5.1.1, 7.2, H, J

krondle, -e, ž., pytlácká vidlice k nabodávání ryb; 6.2.1.1, 6.4.1.4, 7.6, H

kudla, -y, ž., malá štika obecná; 6.2.1.1, 6.4.1.1, 7.2, H, J, viz cigáro, jehla,
kudlička, štihle

kudlička, -y, ž., malá štika obecná; 6.2.1.1, 6.5.1.1, 7.2, J, viz cigáro, jehla, kudla,
štihle

koule, -e, ž., nástraha boilie; 6.2.1.1, 6.4.1.1, 7.6, J

křáky, -ů, pomn., vodní rostliny; 6.2.1.1, 6.4.1.4, 7.5, H, J

kvočna, -y, ž., kámen vyčnívající v řečišti nad hladinu; 6.2.1.1, 6.4.1.1, 7.9, H

kýl, -u, m. neživ., ostré zakončení břicha některých ryb; 6.2.1.1, 6.4.1.1, 7.3, H

L

lejta, -y, ž., dřevěná nádoba ve tvaru sudu s otvorem z boku určená k přepravě ryb;
6.2.1.1, 6.4.1.2 (z něm. die Leite), 7.6, A, viz putna, škopek

letorost, -u, m. neživ., kruh na šupině; 6.2.1.1, 6.5.1.2, 7.3, J

lidožrout, -a, m. živ., štika obecná; 6.2.1.1, 6.4.1.1, 7.2, H, J

lopatáč, -e, m. živ., cejn velký; 6.2.1.1, 6.4.1.1, 7.2, H, J, viz dlešec, pitruše,
pleskáč, zrcátko

lupice, -e, ž., candát obecný; 6.2.1.1, 6.4.1.4, 7.2, H, viz fogoš, zubáč

lutra, -y, ž., vydra; 6.2.1.1, 6.4.1.2 (z lat. lutra), 7.5, H, J

M

malý kapr vs, karas zlatý; H, J

masák, -a, m. živ., masný červ; 6.2.1.1, 6.5.1.3, 7.5, H, J

masař, -e, m. živ., rybář, který nepouští ryby zpět, ale chytá pro jídlo; 6.2.1.1, 6.5.1.1, 7.1, H, J

matka, -y, ž., rybí samice; 6.2.1.1, 6.4.1.1, 7.2, H, viz jikrnačka

mečovka, -y, ž., prut pro lov na plavanou; 6.2.1.1, 6.4.1.1, 7.6, H

merlín, -a, m. živ., jelec jesen; 6.2.1.1, 6.4.1.4, 7.2, H, B, viz jásek

meták, -u, m. neživ., pružný prut na chytání pstruhů na umělou mušku; 6.2.1.1, 6.5.1.1, 7.6, H

minoha, -y, ž., larva mihule používaná jako návnada pro dravé ryby; 6.2.1.1, 6.4.1.4, 7.5, H

mlaskat ned., vábit sumce vábničkou; 6.2.1.3, 6.4.1.1, 7.4, J, viz bouchat

mlíčák, -a, m. živ., rybí samec určený k rozmnožování; 6.2.1.1, 6.5.1.1, 7.2, H, J, viz otec

modrá jepka vs, umělá muška BLUE DUN; H

modré brčko vs, umělá muška BLUE QUILL; H

motadlo, -a, s., úprava umožňující rychlou rotaci mrtvé rybky při lovu; 6.2.1.1, 6.5.1.1, 7.6, H

mrzák, -a, m. živ., mála ryba; 6.2.1.1, 6.4.1.1, 7.2, H, J, viz čudla, expr.

muškař, -e, m. živ., rybář, který loví na muškovou udici; 6.2.1.1, 6.5.1.1, 7.1, E, H, J

muškaření, -í, s., způsob lovu ryb; 6.2.1.1, 6.5.1.1, 7.4, E, J, R, V

muškařit ned., lovit ryby na muškovou udici; 6.2.1.3, 6.5.1.1, 7.4, H, J

myš, -i, ž., ondatra pižmová; 6.2.1.1, 6.4.1.1, 7.5, H, J

N

naháč, -e, m. živ., kapr bez šupin; 6.2.1.1, 6.5.1.1, 7.2, H, J

nakalhotky, zvláštní způsob upevnění rousnice na háček; 6.2.1.4, 6.4.1.1, 7.9, H, J

nalitá jikrnačka vs, rybí samice nalitá a obtěžkaná jikrami; H

napoušťák, -u, m. neživ., napouštěcí zařízení; 6.2.1.1, 6.5.1.3, 7.6, J

nosák, -a, m. živ., podoustev říční; 6.2.1.1, 6.4.1.1, 7.2, A, H, viz nosál, podhouště, padoustev, paroustev

nosál, -a, m. živ., podoustev říční; 6.2.1.1, 6.4.1.1, 7.2, A, H, viz nosák, podhouště, padoustev, paroustev

nořítko, -a, s., pomůcka k hlubšímu ponoření nástrahy; 6.2.1.1, 6.5.1.1, 7.6, H, J

O

ohnoutek, -tku, m. neživ., podběrák s polokruhovou obručí; 6.2.1.1, 6.5.1.1, 7.6, H, J

okřenek, -u, m. neživ., vodní řasa; 6.2.1.1, 6.4.1.4, 7.5, J

olej, -e, m. neživ., tichá, málo tekoucí voda; 6.2.1.1, 6.4.1.1, 7.9, H, J

olšovka, -y, ž., střevele potoční; 6.2.1.1, 6.5.1.1, 7.2, A

olůvko, -a, s., závaží na vlasec; 6.2.1.1, 6.5.1.1, 7.6, E, H, J

osnačka, -y, ž., okoun říční; 6.2.1.1, 6.4.1.4, 7.2, A

otavka, -y, ž., plůdek později vytřený; 6.2.1.1, 6.4.1.4, 7.9, J, viz ovísek

otec, -tce, m. živ., rybí samec určený k rozmnožování; 6.2.1.1, 6.4.1.1, 7.2, H, viz mlíčák

ovísek, -sku, m. neživ., plůdek později vytřený; 6.2.1.1, 6.4.1.4, 7.9, J, viz otavka

ozub, -u, m. neživ., zakřivená část dolní čelisti pstruha; 6.2.1.1, 6.5.1.1, 7.3, J

P

palice, -e, ž., hlava dravé ryby; 6.2.1.1, 6.4.1.1, 7.3, H, J

palisok, -u, m. neživ., proutěný lapač na ryby užívaný na řece; 6.2.1.1, 6.4.1.4, 7.6, H, J

parmák, -u, m. neživ., parmový prut; 6.2.1.1, 6.5.1.3, 7.6, H, J

parmář, -e, m. živ., rybář lovící parmy; 6.2.1.1, 6.5.1.1, 7.1, H, J

padoustev, -tve, ž., podoustev říční; 6.2.1.1, 6.5.1.4, 7.2, A, H, J, viz nosák, nosál, paroustev, podhouště

paroustev, -tve, ž., podoustev říční; 6.2.1.1, 6.5.1.4, 7.2, A, H, J, viz nosák, nosál, padoustev, podhouště

pasování, -í, s., přijímání čestných rybářů do Petrova cechu; 6.2.1.1, 6.4.1.2 (z něm. passen), 7.4, A, J

páternoster, -a, m. neživ., druh feederové montáže; 6.2.1.1, 6.5.1.2, 7.9, J

pepřák, -u, m. neživ., lehký prut z tmavého bambusu; 6.2.1.1, 6.4.1.1, 7.6, H

petrlík, -u, m. neživ., síťka na chytání raků; 6.2.1.1, 6.4.1.4, 7.6, H, J, viz rakovka, rakůvka

pilka, -y, ž., zkostnatělý, mohutný první paprsek rybí větvení ploutve; 6.2.1.1, 6.4.1.1, 7.3, H

pinka, -y, ž., propadlina naplněná vodou; 6.2.1.1, 6.4.1.2 (z něm. die Pinke), 7.7, J

pitruše, -e, ž., cejn velký; 6.2.1.1, 6.4.1.4, 7.2, H, J, viz dlešec, pleskáč, lopatáč, zrcátko

plavačkář, -e, m. živ., rybář, který chytá na plavanou; 6.2.1.1, 6.5.1.1, 7.1, J

plavák, -u, m. neživ., volně připevňovaná plovoucí bedna k uložení ryb; 6.2.1.1, 6.5.1.1, 7.6, J

plavec, -vce, m. neživ., plovák udržující horní okraj sítě na hladině; 6.2.1.1, 6.5.1.1, 7.6, H, J

pleskáč, -e, m. živ., cejn velký; 6.2.1.1, 6.5.1.1, 7.2, H, J, viz dlešec, pitruše, lopatáč, zrcátko

podhouště, -ě, ž., podoustev říční; 6.2.1.1, 6.4.1.4, 7.2, A, viz nosák, nosál, padoustev, paroustev

podklad, -u, m. neživ., plovoucí větve sloužící k zachycení rybích jiker; 6.2.1.1, 6.5.1.1, 7.9, J, viz růzve

policajt, -a, m. neživ., signalizátor záběru; 6.2.1.1, 6.4.1.1, 7.6, H, J, viz čihátko

polykačka, -y, ž., polykací udice na dravé ryby; 6.2.1.1, 6.5.1.3, 7.6, H

požerák, -u, m. neživ., vypouštěcí zařízení; 6.2.1.1, 6.5.1.1, 7.3, H, J, viz kbel, tukl, expr.

praporek, -rku, m. neživ., jednoduché upozorňovací zařízení na udici; 6.2.1.1, 6.5.1.1, 7.6, H, J

prase, -ete, s., jelec tloušť; 6.2.1.1, 6.4.1.1, 7.2, H, J, expr.

prdeláčky, -ček, pomn., rybářské kalhoty do vody; 6.2.1.1, 6.5.1.1, 7.8, J, expr.

prsačky, -ček, pomn., rybářské brodicí kalhoty sahající na hrudník; 6.2.1.1, 6.5.1.1, 7.8, J, expr.

prochytávačka, -y, ž., prochytávací udice, jíž se chytají dravci na mrtvou rybku; 6.2.1.1, 6.5.1.1, 7.6, H

proutkař, -e, m. živ., sportovní rybář; 5.1.1, 5.2.1, 6.1, H

provazec, -zce, m. neživ., šňůra s několika háčky; 6.2.1.1, 6.5.1.1, 7.6, H, J

prubnout dok., zkušební výlov; 6.2.1.3, 6.4.1.2, 7.4, J, expr.

předák, -a, m. neživ., osoba, která vede výlov; 6.2.1.1, 6.5.1.1, 7.1, J, inter.

předidlo, -a, s., úprava umožňující rychlou rotaci nástražné rybky při lovu; 6.2.1.1, 6.4.1.4, 7.6, H

přerazit dok., přetřhnout vlasec; 6.2.1.3, 6.5.1.1, 7.4, J, expr.

přívlač, -e, ž., způsob lovu dravců; 6.2.1.1, 6.5.1.1, 7.4, E, J, R, V

psí zuby vs, do rybičky (návnada) kousne candát; H, J

pstruhař, -e, m. živ., rybář lovící pstruhy; 6.2.1.1, 6.5.1.1, 7.1, H, J

pstruhovák, -u, m. neživ., pstruhový prut; 6.2.1.1, 6.5.1.3, 7.6, J

pstruhovka, -y, ž., pstruhová síť; 6.2.1.1, 6.5.1.3, 7.6, J

pumpovat ned., zdolávat rybu skláněním a zvedáním prutu; 6.2.1.3, 6.4.1.1, 7.4, H, J, viz ťukat

putna, -y, ž., rybářská kád'; 6.2.1.1, 6.4.1.2 (z něm. die Butte), 7.6, A, viz lejta, škopek

R

rackovka, -y, ž., ochranná síť bránící rackům lovit ryby; 6.2.1.1, 6.5.1.1, 7.6, J

rakovka, -y, ž., 1. pytlková síťka na ryby, 2. síťka na chytání raků; 6.2.1.1, 6.5.1.1, 7.6, J, viz petrlík, rakůvka

rakůvka, -y, ž., 1. pytlková síť na ryby, 2. síťka na chytání raků; 6.2.1.1, 6.5.1.1, 7.6, J, viz petrlík, rakovka

rozmetat dok., roztáhnout síť při lovu; 6.2.1.3, 6.5.1.1, 7.4, H, J

růzve, -e, ž., plovoucí větve sloužící k zachycení rybích jiker; 6.2.1.1, 6.4.1.4, 7.9, H, viz podklad

rybářský buben vs, válcovitá síť, vrš s dvojitým chobotcem; H, J

rybí šat vs, kůže těla kapra; H

rypec, -pce, m. neživ., protažená část rybí hlavy; 6.2.1.1, 6.5.1.1, 7.3, H, J, expr.

Ř

řešátkovat ned., (o rybách) dělat kruhové shluky; 6.2.1.3, 6.4.1.4, 7.4, H, J

řízek, -zka, m. živ., hrouzek obecný; 6.2.1.1, 6.4.1.4, 7.2, H, J, viz hrejzek

řízkovnice, -ice, ž., nádoba na přechovávání živých ryb; 6.2.1.1, 6.4.1.4, 7.6, J

S

skafandr, -u, m. neživ., rybářské kalhotové boty do vody; 6.2.1.1, 6.4.1.1, 7.8, J

skalák, -a, m. živ., horský pstruh; 6.2.1.1, 6.5.1.1, 7.2, H, J, viz kamenáč

srkačka, -y, ž., průběžná montáž (olůvko není přivázané k vlasci); 6.2.1.1, 6.4.1.4, 7.9, J

Š

šouf, -u, m. neživ., malá válcovitá nádoba nasazená na tyč, používána k nalévání vody a při lovu větších rybníků se jejím otvorem tluče do hladiny vody, čímž vznikají dunivé zvuky; 6.2.1.1, 6.4.1.2 (z něm. schufen), 7.6, A

šoulačka, -y, ž. – zakrmení a prochytávání více míst; 6.2.1.1, 6.5.1.1, 7.4, H, J, inter.

špíglák, -a, m. živ., kapr bez šupin; 6.2.1.1, 6.4.1.2 (z něm. der Spiegelkarpfen), 7.2, A, J, inter.

škarp, -u, m. neživ., polovina vypouštěcí stoky; 6.2.1.1, 6.4.1.2 (z it. scarpa), 7.7, A

škopek, -u, m. neživ., rybářská kád'; 6.2.1.1, 6.4.1.2 (z něm. das Schaffl), 7.6, A, viz lejta, putna

štíhle, -e, s., malá štika obecná; 6.2.1.1, 6.5.1.1, 7.2, H, B, viz cigáro, jehla, kudla, kudlička

štěně, -ete, s., malý kámen vyčnívající na hladinu vodního toku; 6.2.1.1, 6.4.1.1, 7.9, H, J

štikovák, -u, m. neživ., štikový prut; 6.2.1.1, 6.5.1.3, 7.6, J

šupináč, -e, m. živ., šupinatý kapr; 6.2.1.1, 6.5.1.3, 7.2, J

T

tripot, -u, m. neživ., konstrukce na držení prutů; 6.2.1.1, 6.4.1.4, 7.6, J

tukl, -u, m. neživ., vypouštěcí zařízení; 6.2.1.1, 6.4.1.4, 7.3, J, viz kbel, požerák

tkanička, -y, ž., malý úhoř; 6.2.1.1, 6.4.1.1, 7.2, H, J

třpytkování, -í, s., druh lovu na třpytku; 6.2.1.1, 6.5.1.1, 7.4, J

tvistr, -u, m. neživ., gumová nástraha; 6.2.1.1, 6.4.1.2 (z ang. twister), 7.6, H, J, viz guma

Ě

třukat ned., zdolávat rybu pohybem nahoru a dolů; 6.2.1.3, 6.4.1.1, 7.4, H, J, viz pumpovat

V

vezírek, -u, m. neživ., síťka určená k uchovávání živých ulovených ryb u vody; 6.2.1.1, 6.4.1.4, 7.6, E, J

vláčení, -í, s., rybaření s umělou či živou nástrahou; 6.2.1.1, 6.5.1.1, 7.4, E, J, R, V

vláčkař, -e, m. živ., rybář, který chodí při vodě a vláčí nástrahu; 6.2.1.1, 6.5.1.1, 7.1, J

vnadění, -í, s., lákání ryb na jedno místo; 6.2.1.1, 6.5.1.1, 7.4, E, J, V

vodní květ vs, shluk řas a sinic; H, J

vodní vši vs, perloočky a buchanky; H, J

vousáč, -e, m. živ., sumec velký; 6.2.1.1, 6.4.1.1, 7.2, A, H, J, viz čumec, fousáč, fusál

vydra, -y, ž., rybář, který chodí často na ryby; 6.2.1.1, 6.4.1.1, 7.1, J

W

wobler, -u, m. neživ., umělá rybička; 6.2.1.1, 6.4.1.4, 7.6, E, J, V

Z

závěs, -z, m. neživ., nejspodnější tenká část udičného nástavce, na němž je upevněna udička; 6.2.1.1, 6.5.1.1, 7.6, H, J, inter.

zrcátko, -a, s., cejn velký; 6.2.1.1, 6.4.1.1, 7.2, J, viz dlešec, lopatáč, pitruše, pleskáč

zubatá, štika obecná; 6.2.1.1, 6.5.1.1, 7.2, H, J, expr.

zubáč, -e, m., candát obecný; 6.2.1.1, 6.5.1.1, 7.2, H, J, viz fogoš, lupice

Ž

žílnka, -y, ž., jemné vlákno na násadce šňůry pro lov ryb na udici; 6.2.1.1, 6.5.1.1, 7.6, H

ZÁVĚR

Hlavním cílem této práce bylo nashromáždit dostatečný jazykový materiál, pak jej zhodnotit podle vybraných kritérií a pokusit se charakterizovat současnou rybářskou mluvu.

V teoretické části bakalářské práce jsem nejprve popsala stratifikaci národního jazyka a jeho útvary. Poté jsem se podrobně zaměřila na termíny slang a sociolekt. V dalších kapitolách se věnuji transpozičním a transformačním postupům. Teoretickou část uzavírám charakteristikou rybářského prostředí a historií rybolovu.

V praktické části jsem popsala mluvu rybářů obecně a potom ji charakterizovala z hlediska jazykových rovin. V rovině foneticko-fonologické jsem jako nejproduktivnější doklad našla nenáležité krácení (např. *dirkách, říká, říkáme, vytáhneš*), protetické *v* (např. *vo, vod*). V rovině morfologické je nejproduktivnější diftongizace *y > ej* (např. *druhej, holej, tekutejch*), odpadání slabičného *-l* v příčestí minulém v mužském rodě (např. *přived, řek*). V rovině syntaktické jsem našla apoziopsezi (např. *já nevím...*), elipsu (např. *Úplně nejradši chodím na Borskou*). Rovinu slovtvornou charakterizují univerbizované výrazy (např. *bonduelka, kaprovák*). V rovině lexikální se vyskytly sociolektismy s expresivním příznakem (např. *prdeláčky, prsačky*).

Dále se v praktické části věnuji sociolektismům, které jsem nashromáždila pomocí metody excerpce, metody dotazníkové a polostrukturovaných rozhovorů. Excerpovala jsem odbornou publikaci Výběrový slovník českých slangů od Jaroslava Hubáčka, publikace Encyklopedie sportovního rybářství a Velkou encyklopedii rybolovu. Z časopisů jsem excerpovala časopis Rybářství a článek Několik poznámek k rybářskému slangu a k rybářské terminologii v časopisu Naše řeč, jehož autorkou je Alena Jaklová. Dotazník v tištěné podobě vyplnilo celkem 25 respondentů. Mými respondenty byli jak sportovní, tak i profesionální rybáři z celého Plzeňského kraje, nejvíce jsem spolupracovala s ČRS Dobřany. Polostrukturovaný rozhovor mi poskytlo celkem pět respondentů. Pomocí výše zmíněných metod se mi podařilo shromáždit 238 sociolektismů.

Sebrané výrazy jsem roztřídila do 9 sémantických skupin: názvy osob (podskupiny – názvy rybářů (např. *bobkař, parmář, masař*) a názvy osob při výlovu rybníka (např. *čapík, fišmajstr, předák*); názvy ryb (např. *jásek, merlín, špihlák*); názvy částí těla ryby (např. *kýl, ozub, palice*); názvy dějů (např. *čeřínkování, mlaskat, muškařit*); rostliny

a živočichové v rybníce (např. *mino*, *lutra*, *vodní květ*); rybářské nástroje, náčiní a vybavení (např. *jelčina*, *kaprovák*, *tvistr*); místní názvy (např. *cejch*, *hřbet*, *pinka*); rybářský oděv (např. *broďáky*, *prsačky*, *skafandr*) a ostatní názvy (např. *olej*, *otavka*, *ovísek*). Nejvíce je zastoupena skupina označující názvy ryb (61). Nejméně zastoupenými skupinami jsou rostliny a živočichové v rybníce (12) a rybářské oděvy (6).

Ve druhém kroku jsem jazykový materiál podrobila analýze z hlediska slovních druhů. Získané sociolektismy jsem zařadila do čtyř skupin: substantiva; verba; adverbia a adjektiva, která byla pouze součástí víceslovných pojmenování.

Třetí bod analýzy zahrnoval roztrídění výrazů do skupin dle způsobu jejich tvoření. Nejvíce výrazů vzniklo transpozičními postupy (98), méně postupy transformačními (94). Nejvíce zastoupený způsob tvoření je derivace (71), metaforizace (49), přejímání z cizího jazyka (25), víceslovná pojmenování (20), univerbizace (15), překrucování (4), kompozice (4), metonymizace (3) a připodobnění (1).

V první hypotéze jsem předpokládala zvýšený počet sociolektismů domácího původu. Na základě dlouhodobé rybářské a rybníkářské tradice v Čechách. Tuto hypotézu musím potvrdit, jelikož jsem zaznamenala 213 sociolektismů domácího původu a 25 sociolektismů přejatých. Nejčastěji jsou sociolektismy přejaté z němčiny (např. *fišparta*, *šouf*, *špíglák*), méně z angličtiny (např. *feadrák*, *tvistr*), z latiny (např. *kaberna*, *kbel*), z itaštiny (např. *škarpa*) nebo z maďarštiny (např. *fogoš*).

Domnívala jsem se také, že z důvodu jazykové ekonomie budou převažovat jednoslovné výrazy. I druhou hypotézu musím potvrdit. V jazykovém materiálu jsem našla 20 víceslovných a 218 jednoslovných pojmenování.

Třetí hypotéza, že v jazykovém materiálu budou dominovat substantiva, se potvrdila. Substantiva převládají ve všech námi vymezených sémantických skupinách, kromě skupiny názvy dějů. Ve skupině názvy dějů převládají verba, ale celkově jsem jich v jazykovém materiálu našla pouze 17 (např. *bobkařit*, *muškařit*). Adjektiva jsou ve slovníčku zastoupena 15krát, ale vždy jako součást víceslovného pojmenování (např. *bílé ryby*, *vodní vši*) a 1 adverbium (např. *nakalhotky*).

Čtvrtá hypotéza předpokládá, že se v sebraném jazykovém materiálu nebudou vyskytovat žádné interslangové výrazy. Toto tvrzení musím vyvrátit. Našla jsem 8

interslangových pojmenování, tj. 3,36 % z celkového slovníčku sociolektismů (např. *angličák* – v ryb. anglický splávek; v házenkářském sociolektu označuje výraz *angličák* branku vstřelenou o tyč).

Pro tuto bakalářskou práci byl stěžejní sběr sociolektismů, který jsem prováděla v Plzeňském kraji. Při porovnání jazykového materiálu s publikací Výběrový slovník českých slangů od Jaroslava Hubáčka i článku Několik poznámek k rybářskému slangu a k rybářské terminologii od Aleny Jaklové, která svůj výzkum prováděla v jižních Čechách, jsem zaznamenala převážnou shodu sociolektismů. Ve slovníčku sebraných sociolektismů jsem našla 13 zastaralých výrazů, které se již nepoužívají (např. *fišmajstr*, *jojky*, *šouf*). Samozřejmě si uvědomuji časový odstup mezi sběry: Jaroslav Hubáček (1981–2003), Alena Jaklová (1993–1996) a můj sběr (2015–2016). Na závěr lze říci, že rybářskou mluvu můžeme označit za poměrně stabilní. Rybáři používají s malými obměnami stejné sociolektismy bez ohledu na to, zda se jedná o profesionalismy či slangismy, bez ohledu na stáří nebo územní diferenciaci sociolektu. Mluva rybářů je pak regionálně rozlišena, např. nářečími. Tento fakt dokládají v naší práci jevy obecněčeské i jevy jihozápadočeského dialektu.

S ohledem na neustálý vývoj sociolektů si dovoluji tvrdit, že za několik let nemusí být tyto výrazy aktuální. Dle mého názoru by bylo přínosné tento výzkum v budoucnu opět zopakovat a porovnat ho s touto prací.

RESUMÉ

The topic of the bachelor work is contemporary fishermen speech. The aim of this work was to collect sufficient language material, analyse it according to given criteria and try to describe contemporary fishermen speech. In the theoretical part we describe stratification of national language and its structures. We also focus on the terms slang and sociolect. In the closing part of the theoretical part we define transforming and transpositional methods when forming sociolectisms and we also describe the characteristics of fishermen environment in which fishermen speech is used.

In the practical part we present analysis of the collected language material and characteristics of fishermen speech from the language point of view. The collection of the material was done with the help of various methods – the method of excerption, questionnaire method and half-structured interviews. In total we collected 238 expressions which we analysed from various points of view. A dictionary of collected sociolectisms is integral to the practical part of this work. The results of the analysis are described in the final part.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BĚLIČ, J. K otázce češtiny jako národního jazyka. *Slovo a slovesnost*. 1952, roč. 13, 2.

BOGOCZOVÁ, Irena. *Textová opora ke studiu mluveného českého jazyka a dialektologie*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2012. ISBN 978-80-7464-033-9.

BOGOCZOVÁ, Irena. *Tváře češtiny*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2000. ISBN 80-704 566-0.

ČECHOVÁ, Marie a kol. *Čeština, řeč a jazyk*. Praha: ISV nakladatelství, 2000. ISBN 80 85866-57-9.

ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ. *Současná stylistika*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-961-4.

ČECHOVÁ, Marie. *Současná česká stylistika*. Praha: ISV, 2003. Jazykověda (Institut sociálních vztahů). ISBN 80-86642-00-3.

Encyklopedie sportovního rybářství: ryby, rybářská výzbroj a výstroj, techniky rybolovu. Překlad Karel Blažek. Praha: Levné knihy KMa [distributor], c2005. ISBN 80-7321-148-3.

HANSEN, Jens Ploug. *Encyklopedie rybolovu*. Překlad Milan Pohunek. Čestlice: Rebo, 2005. ISBN 80-7234-414-5.

HUBÁČEK, Jaroslav. *K současnému stavu zkoumání sociolektů*. In: Sborník přednášek z 8. konference o slangu a argotu konané v Plzni ve dnech 26.-27. února 2008. Plzeň: Pedagogická fakulta ZČU v Plzni, 2008, s. 4. ISBN 978-80-7043-764-3.

HUBÁČEK, Jaroslav. *Čeština pro učitele*. Vyd. 4., upr. Odry: Vade Mecum Bohemiae, 2010. ISBN 978-80-86041-37-7.

HUBÁČEK, Jaroslav. *Kapitoly o sociolektech a sociolektologii*. Poznaň: Instytut Filologii Słowiańskiej. Uniwersytet im. A. Mickiewicza, 2012. ISBN 9788363090081.

HUBÁČEK, Jaroslav. *Malý slovník českých slangů*. Ostrava: Profil, 1988, s. 154. ISBN: 48-010-88.

HUBÁČEK, Jaroslav. *O českých slanzích*. Ostrava: Profil, 1981. ISBN 48-011-81.

HUBÁČEK, Jaroslav. *Onomaziologické postupy ve slovní zásobě slangů*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1971.

HUBÁČEK, Jaroslav. *Výběrový slovník českých slangů*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003, s. 3. ISBN 80-7042-629-2.

HUGO, Jan a kol. *Slovník nespisovné češtiny*. Praha: Maxdorf, 2009, s. 12. ISBN 97880-7345-198-1.

HŮRKOVÁ-NOVOTNÁ, Jiřina. *Česká výslovnostní norma*. Praha: Scientia, 1995. ISBN 80-85827-93-X.

JAKLOVÁ, Alena. Několik poznámek k rybářskému slangu a k rybářské terminologii. *Naše řeč*. 1996, roč.79, 1.

KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ (eds.). *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002. ISBN 80-7106484-X.

KLIMEŠ, Lumír. *Komentovaný přehled výzkumu slangu v Československu, v České republice a ve Slovenské republice v letech 1920 - 1996*. Plzeň: Západočeská univerzita, 1997. ISBN 80-7043-217-9.

KOPEČNÝ, F. K původu termínů slang, argot, hantýrka a žargon. *Naše řeč*. 1981, roč. 64, 2.

KROUPOVÁ, Libuše, FILIPEC, Josef (ed.). *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost: s Dodatkem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky*. Vyd. 4. Praha: Academia, 2005. ISBN 80-200-1347-4.

PLESKALOVÁ, Jana. *Kapitoly z dějin české jazykovědné bohemistiky*. Praha: Academia, 2007. ISBN 978-80-200-1523-5.

SGALL, Petr. *Čeština bez příkras*. Jinočany: H & H, 1992. ISBN 80-85467-29-1.

SPURNÝ, P., 2002: Minulost a současnost moravského rybářství. *Moravskoslezský zemědělský kalendář*. Agrární obzor, I, s. 106-107 (ISBN 80-238-9292-4)

SUK, Jaroslav. *Několik slangových slovníků*. Praha: Inverze, 1993. ISBN 80-900632-9-2.

ŠTÍCHA, František. *Akademická gramatika spisovné češtiny*. Praha: Academia, 2013. ISBN 978-80-200-2205-9.

VONDRÁČEK, Miloslav. *Argot – funkční vymezení*. In: Sborník přednášek z 8. konference o slangu a argotu konané v Plzni ve dnech 26.-27. února 2008. Plzeň: Pedagogická fakulta ZČU v Plzni, 2008, s. 25. ISBN 978-80-7043-764-3.

Elektronické zdroje:

Historie rybářství a rybníkářství. *Bookfishing.cz* [online]. [cit. 2016-06-20]. Dostupné z: <http://bookfishing.cz/historie-rybarstvi-a-rybnikarstvi/>

Slovník spisovného jazyka českého [online]. [cit. 2016-06-20]. Dostupné z: <http://ssjc.ujc.cas.cz/>

Vokabulár Webový [online]. [cit. 2016-06-20]. Dostupné z: <http://vokabular.ujc.cas.cz/>

PŘÍLOHY

ROZHOVOR č. 1

<0> dobrý den, mohu vás poprosit o rozhovor týkající se rybaření?

<1> no jistě.

<0> kdo je podle vás rybář? jak byste ho popsal?

<1> hmm ...: sou dva druhy rybářů. profesní a sportovní ...: rybář. profesní rybář se stará o rybníky nebo je ,tak, na sádkách. ten druhý rybář to má jako koníček a chytá pro radost.

<0> myslíte si, že je rybaření populární nebo zájem o něj spíše upadá?

<1> no myslím si, že je stále víc populárnější. zejména u ,mladých, u malých dětí a mladých lidí.

<0> mohl byste mi říci, zda používáte nějaké specifické výrazy pro pojmenování ryb?

<1> jó, těch je hodně. štice říkáme cigáro nebo had. pstruh je skalák a kaprovi se říká šupináč, když má šupiny a nebo koženáč, když je holej a sumci říkáme fousáč.

<0> používáte také nějaká speciální pojmenování pro nástroje a náčiní, které používáte k chytání ryb?

<1> ano, třeba máš různé druhy rybářských prutů, který se liší podle toho, na jakou rybu jsou určený. kaprovák je prut na kapry. pstruhovák je prut na pstruhy nebo bambusák, potom používáme čeřen nebo vezírek.

<0> jaké jsou způsoby lovu?

<1> můžeš chytat na dirkách, čeřínkovat, chytat na plavanou a nebo muškařit.

<0> jaký způsob rybolovu preferujete vy?

<1> já preferuju chytání na těžko. podle mě je to nejlepší způsob pro lov kaprů.

<0> v čem to má podle vás výhodu?

<1> třeba že udržíš nástrahu dlouho na jednom místě.

<0> kde rád rybaříte?

<1> já už od mala nejradši chodím na Radbůzu.

<0> jaký největší úlovek jste chytil?

<1> no, několik pěkných ryb sem za svůj život už chytil. nejvíc sem ale pyšnej na sumce, kterýho sem tahal asi půl hodiny a měl něco přes metr.

<0> mockrát děkuji za rozhovor!

<1> i já děkuji.

ROZHOVOR č. 2

<0> dobrý den, ráda bych s vámi udělala rozhovor na téma rybaření. budete mít chvílku čas?

<1> zajisté.

<0> jak dlouho se věnujete rybaření?

<1> já sem začal rybařit asi ve dvanácti letech. od té doby nepustím prut z ruky. rybaření je moje celoživotní vášně.

<0> jak byste charakterizoval profesi rybáře?

<1> (smích) rybář dělá defacto všechno okolo rybníka. stará se vo vysazený ryby, krmí je, odvádňuje rybníky, odbahňuje dno a taky organizuje výlovy rybníků.

<0> jak byste charakterizoval rybářské prostředí?

<1> řek bych, že je uzavřené a všichni se navzájem dobře známe.

<0> používáte ke své profesi nějaké speciální oděvy?

<1> určitě. používáme prdelačky nebo prsačky. ty se používají, když rybář stojí ve vodě, aby nebyl mokrej.

<0> jaký je mezi těmito oděvy rozdíl?

<1> jedny končí v pase a prsačky jsou prodloužený až na hrudník.

<0> jaký způsob lovu máte nejradší?

<1> dřív sem rád muškařil. to je, když chytáš pstruhy v proudu vody. teď chodím často na kapry.

<0> jaký způsob pro lov kaprů využíváte?

<1> kapři se můžou chytat i na těžko, ale já je chytám na splávek, tedy na plavanou.

<0> používáte nějaké speciální návnady?

<1> ne, řek bych, že takovou starou školu. (smích) kapry chytám na chleba nebo na těsto.

<0> mohl byste popsat z čeho to těsto připravujete?

<1> z brambor, mouky a cukru.

<0> jaký byl váš největší úlovek?

<1> řek bych, že deseti kilovej kapr, pak taky nějaký ty štiky a pár sumců.

<0> děkuji za váš čas!

<1> také děkuju, na shledanou.

ROZHOVOR č. 3

<0> ahoj, mohu s tebou udělat krátký rozhovor o rybaření?

<1> jo, můžeš.

<0> od kolika let rybaříš?

<1> já se věnuju rybaření asi vod osmi let. přived mi k tomu táta.

<0> co tě na rybaření nejvíc baví?

<1> já nevím ...: asi úplně všechno. mam rád ten klid a tu atmosféru, když tam tak sedíš a čekáš na ten záběr. pak když zabere a ty jí sekneš a vytáhneš tu rybu. to je super pocit.

<0> používáš nějaké specifické výrazy pro pojmenování ryb?

<1> jo, napadá mi třeba fousáč, to je sumec. a ...: pleskáč je zase cejn. jiný mi teď nenapadaj.

<0> jaký způsob lovu nejčastěji využíváš?

<1> plavanou, chytání na dirkách. jednou sem zkoušel i muškařit, ale nějak mi to neoslovilo.

<0> jaké používáš návnady?

<1> řek bych, že nic extra. (smích)

<0> můžeš to blíže specifikovat?

<1> jo, na kapry používám rohlíky, těsto, červy a žížaly nebo boilies. když du na dravce tak malou rybičku.

<0> popiš mi, co to je boilie?

<1> to sou takový kuličky, co sou z ochucenýho těsta. to těsto je uvařený, a pak vysušený.

<0> používáš k rybolovu loď?

<1> ne, já ani žádnou nemam.

<0> kde nejraději chytáš na rybníku nebo na řece?

<1> často chodim na rybník, ale někdy to tam není nic moc. na řece sem taky byl, ale nebyl sem moc úspěšnej. úplně nejradši chodim na Borskou.

<0> jaký byl tvůj největší úlovek?

<1> hmm ...: sumec okolo dvanácti kilo.

<0> děkuji za tvůj čas!

<1> není za co.

ROZHOVOR č. 4

<0> ahoj, mohu s tebou udělat krátký rozhovor na téma rybaření?

<1> ano, můžeš.

<0> jak dlouho rybaříš?

<1> asi vod devíti let.

<0> kdo tě k rybaření přivedl?

<1> k rybaření mi přivedl tátovo strejda.

<0> co tě na rybaření nejvíce baví?

<1> no. nejvíc mě baví chytání dravejch ryb.

<0> proč?

<1> je napínavější. nikdy nevíš, jestli rybu, kerá ti zabere, dokážeš zaseknout. a celkově mi to přide víc aktivní.

<0> používáš nějaké specifické názvy pro vybavení, které používáš k lovu ryb?

<1>no tak třeba bambusák. to je takovej starej, tlustej prut. pak ještě používám vezírek, čeren a řízkovnici. to je taková nádoba na rybičky.

<0> používáš k chytání ryb lod'?

<1> jasně. mam laminátovou pramici. a je zelená, tu by ryby neměly vidět.

<0>to je zajímavé a používáš i jiné maskovací prostředky?

<1> jojo (smích) nosim tmavý oblečení a taky maskovací oblečení, na kterym sou větve a listy. to používam, když vláčím a stojim ve vodě.

<0> a opravdu je to maskování tak důležité?

<1> ano, to teda je, protože ryby vidí i nad hladinu. ty je taky ve vodě vidíš.

<0>jaké používáš návnady a nástrahy?

<1>pozor. musíme rozlišit návnadu a nástrahu. návnadou rybu navnadíš, ale nástrahu dáš na háček. když chytám na kapry, vnadím je halibutem a směsí různých sypkých i tekutých krmiv a přísad. a nástrahu na kapry používám bonduelku, žízalu, červy a nebo chleba. A na dravce, když chytám na káču, tak živou rybičku, nejlíp hrouzka. A jinak vláčím s gumama.

<0> gummy? to myslíš gumové imitace rybiček?

<1>jojo, přesně tak.

<0> a používáš i jiné než gumové?

<1> jo, používám plechový třpytky nebo plastový woblery.

<0> jaký byl tvůj největší úlovek?

<1>(smích) hmm ...: bolen dravý a ten měřil sto dvacet centimetrů.

<0> rybaříš radši na rybníku nebo na řece?

<1> radši na rybníku, kde můžu používat loď.

<0> děkuji za tvůj čas!

<1> nemáš zač.

ROZHOVOR č. 5

<0> ahoj, můžu s tebou udělat krátký rozhovor na téma rybaření?

<1>ano, určitě.

<0>od kolika let rybaříš?

<1>rybařím od třinácti let.

<0> a kdo tě k tomu přivedl?

<1> přivedl mi k tomu otec, vášnivý rybář.

<0> co tě na rybaření nejvíce baví?

<1>na rybaření mi baví nejvíce klid, pohoda, utéct někam do přírody...: vypustit úplně všechny stresy z hlavy a takové podobné věci.

<0> hmm ...: a chodíš raději rybařit na řeku nebo na rybník?

<1>...: chodím nejradši na přehradu jménem Orlík. tam je to nejlepší vyhlášené rybářské ...: jako pro rybáře vyhrazené, ale rybník a řeka mi vůbec nevadí. a...: když nemam čas, du spíš na rybník, když mam větší čas, tak du na řeku. v rámci možností.

<0> aha ...: a na co chytáš kapry?

<1> a...: na rohlíkové boilie, a...: žížaly, červy, různé pelety...:

<0> používáš těsto?

<1> šrot, jako vnačící a...: (smích) jako vnačidlo.

<0>a dravce chytáš na co?

<1>a...: převážně na rybičku živou nebo mrtvou. to už je jedno i mražená se dá použít.

<0> používáš nějaká specifická pojmenování pro označení ryb? jako je třeba špihlák je kapr.

<1>to nepoužívam.

<0>jaké používáš nástroje nebo vybavení k chytání ryb?

<1>používam tripot, a...: čeřen, vezírek, podběrák a takové ty běžné věci k...: lovu ryb.

<0>aha. používáš nějaký speciální oděv?

<1>používám maskáčové...: v barvě jako listu, zelené, hnědé...: černé takové věci, aby splynul s tou přírodou.

<0>a jaký způsob lovu preferuješ? ...: třeba na těžko...: nebo ...:

<1>jo takhle. na těžko převážně, málokdy se stane, že si nahodim jako na plavanou.

<0>a nějaký maskovací prostředky jiný, jako sítě nebo ...:

<1>...: to nepoužívam.

<0>a používáš gumový imitace rybiček?

<1>používam i plastové, wobblery i plovoucí, ponorné určené do určitých metrů.

<0> hmm, a to je na jaké druhy ryb?

<1>a...: na dravce.

<0>eště mi řekni, jaký je tvůj největší úlovek?

<1> můj největší úlovek je sumec 105, kapr kolem 60, štika 82

<0> hmm, tak jo, děkuji moc za tvůj rozhovor. to je vše.

<1> nemáš zač.

Dotazník – Současná rybářská mluva

Dobrý den, jsem studentka 3. ročníku na ZČU v Plzni. Jako téma své bakalářské práce jsem si zvolila téma „Současná rybářská mluva“. V rámci svého výzkumu sbírám sociolektismy, které používají sportovní či profesionální rybáři.

- 1) **Používáte nějaké sociolektismy pro označení částí těla ryb?** (př. palice – hlava dravé ryby)

- 2) **Jaké výrazy používáte pro označení rybářského náčiní?** (př. kaprovák – prut na chytání kaprů)

- 3) **Označujete specifickými výrazy rybáře?** (př. masař – rybář, který chytá ryby na jídlo)

- 4) **Jakým sociolektismem byste pojmenovali tyto ryby?**

kapr
obecný.....

štika
obecná.....

sumec
velký.....

cejn
velký.....

pstruh.....

jiné
ryby.....

- 5) **Jaké výrazy používáte pro označení rostlin a dalších živočichů v rybníce?**
(př. lutra – vydra)
- 6) **Jaké výrazy používáte pro označení rybářského oděvu?** (př. jojky – rybářské boty sahající nad kolena)
- 7) **Jaké výrazy používáte pro označení způsobu lovu?** (př. na těžko – položená)

Děkuji za Váš čas.